

20 LET ZVEZE DRUŠTEV VOJNIH INVALIDOV

Glavni urednik: Vladimir Pegan

Uredniški odbor: Aleksandra K. Kovač, Andreja Markovič, Janez Podržaj

Zbornik izdala: Zveza društev vojnih invalidov Slovenije, Hacquetova 4, 1000 Ljubljana

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

061.2:355.01-056.266(497.4)(091)(082)

355.01-056.266(497.4)(082)

ZVEZA društev vojnih invalidov Slovenije

Zbornik : 20 let Zveze društev vojnih invalidov Slovenije : 1994-2014 / [glavni urednik zbornika Vladimir Pegan]. - Ljubljana : Zveza društev vojnih invalidov Slovenije, 2014

ISBN 978-961-91495-4-6

1. Pegan, Vladimir, 1960-

276886016

DVAJSET LET ZVEZE DRUŠTEV VOJNIH INVALIDOV SLOVENIJE

Dvajset let delovanja Zveze društev vojnih invalidov Slovenije zgodovinsko gledano ni dolga doba, v vsakdanjem življenju pa predstavlja pomembno obdobje. Ob obletnici tako ne moremo mimo pregleda zgodovine invalidske organizacije in poti, ki smo jo vojni invalidi prehodili v tem obdobju.

Pred 20. leti so se vojaški invalidi odločili ustanoviti svojo organizacijo, da bi zaščitili z zakonom pridobljene pravice in da bi nova organizacija skrbela za dobrobit vojaških invalidov.

Kdo bolje pozna težave vojaških invalidov kot vojaški invalidi sami in kdo lahko bolje od njih zaščiti njihove interese in pravice? Prav s tem namenom so se vojni invalidi v preteklosti povezovali in ustanavljali društva, združenja in zveze, z jasnim sporočilom **Nič o invalidih brez invalidov!**. Glavna skrb se namenja ohranjanju zdravja v naravnih in klimatskih zdraviliščih s terapijami, ohranjanju psihofizične kondicije z rekreacijo, premagovanju ovir v vsakdanjem življenju, ohranjanju socialnih stikov ter oskrbi s tehničnimi pripomočki. Eden pomembnih dejavnikov je tudi informativna dejavnost za sprotno obveščanje javnosti in invalidov o njihovih pravicah in položaju. Zelo pomembno je tudi usposabljanje tako prostovoljcev, ki pomagajo, kot invalidov pri premagovanju življenjskih težav, ki so posledica inva-

lidnosti in starostne opešanosti.

Praksa v Sloveniji zadnjih 20 let kaže, da velik delež teh oblik pomoči preko posebnih socialnih programov vojnim invalidom zagotavljajo prav njihova društva. Temeljno skrb za vojne invalide je prevzela država. Društva vojnih invalidov pa izvajajo dopolnilno skrb za vojne invalide na področjih, kjer država tega ne uresničuje v zadostni meri. Društva s tem pomagajo izboljševati kakovost njihovega življenja.

Na prvi pogled se zdi, da so se vojaški invalidi prvič organizirali leta 1994, da pred tem ni bilo združevanja vojaških invalidov. Dejstvo je namreč, da več kot tri desetletja, od leta 1962 do leta 1994, ni bilo samostojne organiziranosti vojnih invalidov. Kaj je bilo pred tem? Za razumevanje organiziranosti vojnih invalidov je treba pogledati v zgodovino. Prav gotovo so bili v zgodovini vojni invalidi oziroma vojni veterani prvi, za katere je skrbela država in ki so bili organizirani.

Že v času Aleksandra Makedonskega so skrbeli za vojne invalide, tako da so jim z odlokom podeljevali zemljiško posest. Tudi v času Stare Grčije in Rimskega imperija so bile vojnim invalidom zagotovljene posebne pravice. V srednjem veku so za vojne invalide skrbeli predvsem samostani. Na ozemlju današnje

Slovenije so bile že v 18. stoletju ustanovljene hiše vojaških invalidov.

Za nas, vojne invalide, je zanimivo, koliko let je na slovenskih tleh organizirano delovanje vojaških invalidov. Prav gotovo je zelo pomembno leto 1875, ko je bilo ustanovljeno Mariborsko veteransko in bolniško podporno društvo nadvojvode Friderika. Zato v zborniku objavljamo daljši prispevek o pravni zaščiti in organiziranosti vojaških invalidov z naslovom: **Prvi veteranski in bolniško podporni društvi na naših tleh**, avtorja mag. Andreja Pastarja. Kot je zapisano v članku, je omenjeno društvo skrbelo za vojaške invalide. Torej lahko rečemo, da na slovenskih tleh organizirano delovanje vojaških invalidov obstaja že 139 let.

V različnih obdobjih so bile na ozemlju današnje Slovenije ustanovljene še tri organizacije vojnih invalidov. Organizacije vojnih invalidov na ozemlju današnje Slovenije, ki je bila od leta 1918 do leta 1991 del Jugoslavije (od 29. oktobra 1918 je bila tu Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, od 1. decembra 1918 Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, nato od 3. oktobra 1929 Kraljevina Jugoslavija, po drugi svetovni vojni pa od 10. avgusta 1945 Demokratična federativna Jugoslavija, od 29. novembra 1945 Federativna ljudska republika Jugoslavija in nato od 7. aprila 1963 Socialistična federativna republika Jugoslavija) so kontinuirano delovale, razen v obdobju druge svetovne vojne med leti 1941 – 1945.

Združenje vojnih invalidov, ki je delovalo na slovenskem ozemlju, je bilo ustanovljeno v začetku leta 1919. Na ravni države Kraljevine SHS pa 28. oktobra 1919, v Slavonskem Brodu.

Združenje je delovalo do začetka druge svetovne vojne. Nova organizacija vojaških invalidov po drugi svetovni vojni je bila ustanovljena kot Zveza vojaških vojnih invalidov Slovenije, 30. septembra 1945 v Ljubljani, še preden je bila ustanovljena zveza na Jugoslovanski ravni.

Zveza vojaških vojnih invalidov Slovenije (ZVVIS) je bila leta 1962 skupaj s članstvom in premoženjem pripojena k Zvezi združenj borcev NOB Slovenije. Po tem času združenje vojaških vojnih invalidov ni več delovalo samostojno, ampak kot komisija za vojaške vojne invalide v okviru ZZB NOB Slovenije. Seveda to ni isto, kot če bi delovala samostojna organizacija. Aktivnost komisije je v okviru občinskih združenj ZB usihala, pa tudi mirnodobni in vojaški invalidi iz prejšnjih vojn niso bili enakopravno obravnavani. ZZB NOB Slovenije je v prvi vrsti namreč skrbela za tradicijo spomina na dogodke druge svetovne vojne in invalide iz tega obdobja.

Na osnovi dobrih in slabih izkušenj več kot 30-letnega skupnega delovanja v ZZB NOB in ob sprejemanju novega **zakona o vojnih invalidih in žrtvah vojnega nasilja**, so se takratni člani teh komisij odločili za samostojno organizacijo. V zdajšnji obliki deluje od 19. decembra 1994.

Zato lahko kljub temu, da so bile na tleh zdajšnje Slovenije organizirane štiri organizacije vojaških invalidov, rečemo, da je bila skrb za vojaške invalide kontinuirana. Prvo združenje, ki je skrbelo za vojaške invalide, je bilo ustanovljeno leta 1875 in je združevalo vojaške invalide poškodovane v vojnah, v katere je bila vpletena Avstro – Ogrska. Združenje vojaških invalidov

Slovenije, ustanovljeno v začetku leta 1919, je združevalo predvsem vojaške invalide velike vojne (1. svetovna vojna), prav tako pa so bili v združenju tudi vojaški invalidi Avstro – Ogrske pred 1. svetovno vojno. Združenje je tudi združevalo vojaške invalide borcev za severno mejo.

Združenje vojaških invalidov, ustanovljeno leta 1945, je združevalo vojaške invalide 2. svetovne vojne, ki jih je bilo največ, nato vojaške invalide prejšnjih vojn in vojaške invalide iz vrst Maistrovih borcev, borcev za severno mejo.

Tudi **Zveza društev vojaških invalidov Slovenije**, ustanovljena leta 1994 združuje vojaške vojne invalide 2. svetovne vojne, vojaške invalide Maistrove borce, vojaške vojne invalide iz vojne za Slovenijo ter vojaške mirnodobne invalide. Zveza se je leta 1995 na podlagi imena zakona o vojnih invalidih preimenovala v **Zvezo društev vojnih invalidov Slovenije**. Ker so bili v vsakem na novo organiziranem združenju vojaških vojnih invalidov tudi vojaški invalidi, ki so bili tudi člani prejšnjega združenja vojaških invalidov, lahko upravičeno rečemo, da je bilo delovanje vojaških invalidov kontinuirano od ustanovitve prvega združenja do današnjih dni. Pri tem pa so bili vojaški invalidi v Sloveniji organizirani pred nastankom organizacije na jugoslovanski ravni. To priča o organiziranosti vojaških invalidov v Sloveniji in zavzemanju za njihove pravice.

Posebnost med organizacijami je Združenje vojaških invalidov Koper, ki je samostojno delovalo od svoje ustanovitve leta 1950 in se ni združilo z organizacijo zveze borcev.

Prav zato menim, da je prispevek o zgodovini organiziranosti vojaških invalidov potreben, saj organiziranost vojaških invalidov v Sloveniji ni »kratka« samo 20 let, ampak neprekinjeno traja že vsaj 139 let, s čimer sodi med najstarejša organizirana združenja. Prav gotovo pa je zveza, kljub prekinitvam v Sloveniji najstarejše združenje, ki skrbi za invalide.

Zvezo društev vojnih invalidov Slovenije so 19. decembra 1994 ustanovila društva vojaških invalidov Ljubljane, Dolenjske, Kranja in Maribora, nato so se ustanavljala in priključevala še druga društva. V zvezi je bilo takrat 17 društev vojnih invalidov, zdaj pa jo sestavlja 15 društev vojnih invalidov. Društvo vojnih invalidov Ribnica se je leta 2001 priključilo k DVI Kočevje, ta pa se je leta 2003 združil z DVI Ljubljana.

Pomembni zakoni zaščite in organiziranosti vojaških invalidov na slovenskem segajo v leta 1727, 1750, 1772 ter pozneje v leto 1875. Več o tem je zapisano v knjigi Peter Pavel Klasinc, Franc Kresal, Vladimir Pegan, Božo Repe: *Vojni invalidi, pravna zaščita in organiziranost vojnih invalidov na Slovenskem*, ki jo je Zveza društev vojnih invalidov Slovenije založila in izdala leta 2005. Po besedah recenzenta, prof. dr. Miroslava Stiplovskega je ZDVIS »kot pobudnica in založnica z izdajo zgodovinopisnega dela o vojnih invalidih na Slovenskem opravila pomembno delo pri zapolnitvi vrzeli v slovenski socialni zgodovini.«

Na področju varstva in zaščite vojaških invalidov je zveza dosegla največji uspeh, ko so prizadeti vojaški invalidi uspeli z vlogo na Ustavno

sodišče Republike Slovenije, zaradi znižanja invalidnine po novem slovenskem zakonu. Na podlagi odločbe Ustavnega sodišča je višina invalidske osnove ostala enaka kot pred sprejetjem **Zakona o vojnih invalidih iz leta 1995**. Trenutno pa zveza skupaj z Zvezo društev civilnih invalidov vojn Slovenije in s prizadetimi vojnimi invalidi pripravlja tožbo, ki bo vložena na Ustavno sodišče, zaradi zmanjšanja pravic vojnim invalidom po Zakonu o uravnoteženju javnih financ, predvsem glede plačevanja invalidnine za nazaj. V zadnjih letih smo bili kot invalidi in upokojenci prikrajšani pri denarnih prejemkih. Medtem ko življenjski stroški iz dneva v dan rastejo, so od leta 2008 invalidnine in pokojnine zamrznjene. S tem smo bili znatno prikrajšani, saj so medtem plače zaposlenih še rasle.

Zveza in društva vojn invalidov od svoje ustanovitve skrbijo za vojaške invalide in družinske člane po zakonu o vojnih invalidih. Izvajajo posebne socialne programe, ki so prilagojeni stopnjam invalidnosti in starosti vojaških invalidov ter družinskih članov. Z namenom čim boljšega in čim bolj kakovostnega izvajanja posebnih socialnih in drugih programov je zveza izvedla dve raziskavi o socialnem položaju vojn invalidov in družinskih članov. Prva raziskava je bila izvedena že leta 1998, dobra tri leta po ustanovitvi zveze in druga leta 2004. Ta je izšla tudi v knjižni obliki z naslovom Socialni položaj vojaških invalidov in družinskih članov v Sloveniji, 2005. Obe raziskavi je izdelal Vladimir Pegan. Raziskavi sta še danes vodilo

pri izvajanju programov zveze in tudi društev vojn invalidov.

Zbornik ob 20. letnici ZDVIS bo predstavil zvezo in njeno delovanje. Poleg že omenjenega prispevka je v zborniku kratka zgodovina pravic vojaških vojn invalidov, pregled obdobja ustanavljanja ZDVIS, predstavitev četverice ustanovnih društev in oris programov. V zborniku smo predstavili tudi člane organov zveze od ustanovitve leta 1994 do leta 2014. Predstavili smo člane izvršnega odbora, nadzornega odbora in častnega razsodišča. V zborniku objavljamo tudi primerjavo pravic vojn invalidov z drugimi državami. Vojni invalidi v razvitih evropskih državah namreč uživajo neprimerno več pravic kot mi. Namesto da bi se pravice vojn invalidov povečevale, ali vsaj ostale enake, nam jih država znižuje.

Predstavljamo tudi delovanje in zgodovino loterije oziroma prodaje srečk, ki je vedno bila pomemben del financiranja programov organizacij vojn invalidov. Po drugi svetovni vojni je tako Zveza vojaških vojn invalidov Slovenije prevzela prodajo srečk Državne razredne loterije. S sredstvi je zveza zelo pripomogla h kakovostnejšemu življenju vojaških invalidov, vdov in otrok padlih borcev in umrlih vojaških invalidov.

ZDVIS je od leta 1997 kolektivna članica Socialne zbornice Slovenije, od leta 1997 polnopravna članica Svetovne federacije veteranov in Nacionalnega sveta invalidskih organizacij Slovenije. Z ZZB NOB Slovenije in Zvezo društev civilnih invalidov Slovenije je leta 1998 ustanovila Ustanovo Franca Rozmana – Staneta. ZD-

VIS je skupaj z drugimi veteranskimi in domoljubnimi organizacijami leta 2008 pristopila v Koordinacijo domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije in bila predsedujoča v prvem mandatnem obdobju.

Skupaj z ZZB za vrednote NOB, Policijskim veteranskim združenjem Sever in Zvezo veteranov vojne za Slovenijo tvori nekakšno »mini koordinacijo« članic Svetovne federacije veteranov. Naši veterani so bili vedno le branitelji domovine in niso bili udeleženci osvajalnih ali celo kolonialnih vojn, a so pomemben člen veteranskega gibanja na mednarodnem področju.

Zveza je v vseh omenjenih organizacijah aktivna in si prizadeva za izpolnitev poslanstva organizacij.

Zveza za sofinanciranje svojih programov in programov društev vojnih invalidov prejema sredstva iz Fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji (FIHO) in državnega proračuna, torej iz Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, za kar se jima zahvaljujem.

Po prehojeni 20-letni poti je tudi čas za pogled v prihodnost. Glavna skrb zveze so še vedno vojni invalidi in družinski upravičenci. Prav gotovo bo treba večjo skrb nameniti vojaškim mirnodobnim invalidom, ki so zdaj že v večini. So žrtve usposabljanja za primer branjenja domovine. Kljub invalidnosti si je velika večina med njimi uspela zaslužiti pokojnino. Zaradi posledic invalidnosti je bilo njihovo poklicno delo oteženo, zadovoljiti so se morali s slab-

še plačanimi delovnimi mesti, s tem pa je bila kakovost njihovega življenja in družin bistveno zmanjšana. Težave, ki so posledica invalidnosti, so vsak dan večje. Kljub temu se invalidi aktivno vključujejo v delo društev in sodelujejo pri izvajanju posebnih in drugih programov zveze in društev vojnih invalidov. Lep primer sta rekreacija in šport vojnih invalidov, kje je udeležba vsako leto večja.

In za konec? Vojni invalidi želimo, da nam država ne zmanjšuje pravic, ampak poveča skrb za vse žrtve vojnega nasilja. Zaščita vojnih invalidov ne sme biti razumljena kot socialna pomoč, temveč kot narodno priznanje in tudi kot odškodnina za izgubljeno zdravje tistim, ki so se žrtvovali pri obrambi ali usposabljanju za obrambo domovine.

V 32. členu Vidovdanske ustave iz leta 1921 je bilo zapisano: »Invalidi, vojne sirote, vojne vdove in siromašni, za delo nesposobni roditelji padlih ali v vojni umrlih vojakov uživajo posebno državno zaščito in pomoč v znak priznanja.«

Na koncu si želim še, da bi bila naša prihodnost brez vojn in ne bi bilo potreb po ustanavljanju novih društev vojnih invalidov, ne v Sloveniji niti v svetu, saj smo vojni invalidi zagovorniki miru in sožitja med narodi. Obstoječa društva pa bi tako le gojila spoštljiv spomin na vojne invalide.

Ob 20-letnici Zveze društev vojnih invalidov Slovenije vsem vojnim invalidom čestitam.

Janez Podržaj
Predsednik Zveze društev
vojnih invalidov Slovenije

PREDSEDNIKI ZVEZE DRUŠTEV VOJNIH INVALIDOV SLOVENIJE

Predsedniki Zveze društev vojnih invalidov Slovenije: Janez Podržaj, Bogomir Vesel – Miro in Ivan Pivk.

BOGOMIR VESEL – MIRO **PREDSEDNIK ZDVIS 1994 - 1999**

Bogomir Vesel – Miro je prvi opravljal funkcijo predsednika Zveze društev vojnih invalidov Slovenije. Zvezo je vodil v obdobju 1994 – 1999.

Vesel je zvezo vodil v zelo zahtevnem obdobju, saj zveza ob nastanku ni imela ne sredstev za delovanje, ne prostorov za delo in ne ustreznega administrativnega kadra. V ob-

dobju njegovega vodenja zveze so največ časa posvetili temu, da bi že pridobljene pravice invalidov vključili tudi v slovensko zakonodajo, ki je bila takrat šele v nastajanju in skrbi za drugo zakonodajno ureditev pravic, ki bi prispevale k izboljšanju kakovosti življenja vojnih invalidov. Vesel je poleg tega veliko časa posvečal tudi razvijanju področja športa in rekreacije invalidov in je zagovornik pristopa k športni dejavnosti pod vodstvom strokovnjakov za šport invalidov.

Vesel je spomeničar NOB 1941 in vojni invalid.

Partizanom se je pridružil kot 17-letni fant in bil v boju pri Begunjah hudo ranjen. Kljub invalidnosti je bil aktiven športnik, predvsem smučar, upokojil pa se je kot direktor Inštituta za rehabilitacijo Soča.

IVAN PIVK

PRESEDNIK ZDVIS 1999 - 2012

Ivan Pivk je zvezo kot predsednik vodil več mandatnih obdobj med leti 1999 in 2012.

Kot je dejal sam, je bilo njegovo delo »logično nadaljevanje dela na področju skrbi za pravice in možnosti vojnih invalidov« iz prejšnjega obdobja. Kot pomembno dejstvo je izpostavil še, da zveza ni prostor s pisarnami, ampak da je treba o njej razmišljati kot celoti, zvezi 15 društev, ki na posvetih o problematiki skupaj oblikujejo stališča in jih nato uresničujejo.

Ivan Pivk je del vojne preživel v zaporih v Italiji, kamor so ga zaprli fašisti, po kapitulaciji se je kot partizan priključil 1. prekomorski brigadi, kasneje pa še drugim partizanskim enotam. Bil je hudo ranjen v bojih pri kraju Zečevo v Severni Dalmaciji in je vojni invalid. Po vojni je nadaljeval vojaško kariero in se upokojil kot polkovnik.

JANEZ PODRŽAJ

PRESEDNIK ZDVIS 2012 -

Janez Podržaj je predsednik Zveze društev invalidov Slovenije postal leta 2012 in zvezo vodi še danes. Pred tem je bil v zvezi aktiven kot podpredsednik.

»Oba moja predhodnika sta bila vojna invalida iz obdobja 2. svetovne vojne, medtem ko sem jaz mirnodobni vojaški od leta 1966. Poškodovan sem se v JLA, na služenju vojaškega roka, kot inštruktor v učnem centru za voznike motornih vozil v Brčkem,« je povedal. Podržaj je bil hudo ranjen v nesreči, ki se je zgodila med pripravljanjem vozil za prevoz vojaške enote na oddaljeno lokacijo. V nesreči si je hudo poškodoval nogo in preživel zahvaljujoč hitri pomoči kolegov vojakov. Zaradi posledic poškodbe je vojaški mirnodobni invalid.

Podržaj je do upokojitve delal v podjetju z gradbenim materialom, kjer je opravljal različna dela od voznika, vodje skladišča, komercialista, do vodje transporta zadolženega za varstvo pri delu in požarno varnost. Ker zaradi poškodbe ni bil sposoben za redni rezervni vojaški sestav, je bil zelo aktiven na področju civilne in kasneje narodne zaščite.

Je ustanovni član Območnega društva vojnih invalidov Grosuplje, kjer je bil tudi podpredsednik. Na predlog društva je bil izvoljen za člana Izvršnega odbora in podpredsednika ZDVIS. Prevzel je tudi vodenje komisije Izvršnega odbora za gospodarske in finančne zadeve. Še posebej prizadevno je delal pri oblikovanju dogovora o sodelovanju domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije. Janez Podržaj zdaj že tretje leto kot predsednik vodi Zvezo društev vojnih invalidov Slovenije.

Aleksandra K. Kovač

USTANOVITEV ZVEZE DRUŠTEV VOJAŠKIH INVALIDOV SLOVENIJE

Leta 1994 so se začele priprave za ustanovitev Zveze društev vojaških invalidov Slovenije. Prvi sestanek iniciativnega odbora za ustanovitev zveze je bil 29. novembra 1994. Sklicatelj je bil Anton Orožim, predsednik prvega ustanovljenega društva vojaških invalidov.

Na 1. seji iniciativnega odbora so bili prisotni: **Ivan Košir** (predstavnik iniciativnega odbora za ustanovitev DVI Kranj), **Anton Orožim** (predsednik DVI Ljubljana), **Lado Kocijan** (podpredsednik DVI Ljubljana), **Bogomir Vesel** (DVI Ljubljana), **Rudi Rogelj** (predsednik DVI Maribor) in **Dragica Rome** (predstavnica DVI Dolenjske iz Novega mesta). Navzoča sta bila tudi podpredsednik ZZB NOB Slovenije **Bojan Škrk** in predsednik komisije za vojaške invalide pri ZZB NOB Slovenije **Stane Repar**.

Na seji iniciativnega odbora so se predvsem dogovorili, da se konkretno določijo vse potrebne aktivnosti za ustanovitev Zveze društev vojaških invalidov Slovenije. Na prvi seji so bili vojaški invalidi kritični do delovanja združenj borcev pri zaščiti pravic vojaških in-

validov v procesu sprejemanja novega zakona o vojnih invalidih. Zato je bila poudarjena potreba, da se čim prej organizira zveza, ki bo lahko uspešno in neodvisno od katere koli institucije zastopala stališča vojaških vojnih invalidov v Sloveniji. Za predsednika iniciativnega odbora je bil imenovan **Bogomir Vesel**, za podpredsednika pa **Anton Orožim**. V iniciativni odbor so bili imenovani še: iz Ljubljane: Lado Kocijan, iz Kranja: Ivan Košir, iz Novega mesta: Dragica Rome in Ivan Jakopec, iz Maribora: Rudi Rogelj, Silva Burger in Herman Stropnik, vsi funkcionarji ali aktivni člani v svojih društvih oz. iniciativnih odborih za ustanovitev društev. Sprejeli so tudi sklep, da 19. decembra 1994 štiri društva ustanovijo Zvezo društev vojnih invalidov Slovenije.

Druga seja iniciativnega odbora je bila 13. decembra 1994, sklicatelj pa je bil predsednik iniciativnega odbora Bogomir Vesel. Na njej so se konkretno dogovorili za ustanovitev Zveze društev vojaških invalidov Slovenije. Obravnavali so predlog statuta Zveze društev vojaških invalidov Slovenije, v katerega so zapisali, da je zveza prostovoljna, socialna

organizacija, ki v skrbi za ohranitev varstva pravic vojaških invalidov združuje občinska in regijska društva na območju Republike Slovenije. Člani društev so invalidi NOB, vojaški mirnodobni invalidi, invalidi iz agresije na Slovenijo 1991 in družinski člani. Delovanje zveze temelji na načelu javnosti. Lahko se povezuje s sorodnimi organizacijami v Sloveniji ali v tujini.

Na drugi seji iniciativnega odbora so bili kritični do predloga zakona o vojnih invalidih, ker so menili, da zmanjšuje raven že pridobljenih pravic vojaških invalidov.

Zvezo društev vojaških invalidov Slovenije (ZDVIS) so ustanovila štiri društva vojaških invalidov, in sicer društva Dolenjske, Kranja, Ljubljane in Maribora. Ustanovna skupščina je bila 19. decembra 1994 v Ljubljani, na sedežu ZZB NOB Slovenije. Navzoči so bili delegati: iz DVI Ljubljana: Lado Kocijan, Tone Orožim, Alojz Škufca, Bogomir Vesel; iz DVI Maribor: Silva Burger, Bruno Gerdovič, Drago Koprčina, Rudi Rogelj, Herman Stropnik; iz DVI Dolenjske: Franc Flajnik, Tone Gabrič, Dragica Rome; iz DVI Kranj: Vlado Ferdin, Ivan Košir, Alojz Kos, Janez Strgar, Anton Wagner.

Na ustanovni skupščini so sprejeli statut, program dela, izvolili organe zveze ter sprejeli sklepe:

1. Ustanovi se Zveza društev vojaških invalidov Slovenije.

2. Sporazum o združitvi društev v Zvezo društev vojaških invalidov Slovenije je bil soglasno sprejet.

3. Statut Zveze društev vojaških invalidov je bil soglasno sprejet.

S sprejemom sklepov in statuta je zveza postala prostovoljno, samostojno, neodvisno, neprofitno, socialno humanitarno združenje društev vojnih invalidov. Zveza je tudi stanovska in nepolitična organizacija.

Zveza je bila ustanovljena z namenom zastopanja in uresničevanja skupnih interesov vojnih invalidov ter ugotavljanja, zagovarjanja in zadovoljevanja posebnih potreb vojnih invalidov in drugih upravičencev po zakonu o vojnih invalidih.

Tudi na ustanovni skupščini so govorili o predlogu zakona o vojnih invalidih. Zavzeli so stališče, da mora zakon o vojnih invalidih urediti varstvo le za tiste invalide, ki so to postali pri obrambi domovine. Prisilno mobilizirane v nemško in madžarsko vojsko naj se rešuje z drugimi zakoni.

Na ustanovni skupščini Zveze društev vojaških invalidov Slovenije sta bila za predsednika in podpredsednika izvoljena **Bogomir Vesel** in **Viktor Leskovšek**, oba iz DVI Ljubljana.

Vladimir Pegan

USTANOVITELJI ZVEZE OB 20. OBLETNICI DELOVANJA

DRUŠTVO VOJNIH INVALIDOV LJUBLJANA

Kako je čas relativen pojem, se zavemo, ko obujemo spomine na dogodke, ki smo jih doživeli in ki se jih radi spominjamo.

Bilo je leta 1994, ko so mi na Mestnem odboru ZB Ljubljana dejali, da moramo vojni invalidi organizirati svojo samostojno organizacijo. Predlog in program dela za iniciativni odbor sta bila že pripravljena. Maja leta 1994 smo tako že imeli skupščino, ki se je je proti pričakovanjem udeležilo veliko število vojni invalidov. Po evidenci je v Ljubljani sicer takrat živelo 2400 vojni invalidov.

Istega meseca je imela organizacija Zveze borcev mesta Ljubljane svojo skupščino, na kateri je sprejela sklep, da se premoženje na Malenškovi 1, Ljubljana vrne Društvu vojni invalidov Ljubljana. S posadno listo smo uredili prenos imovinskega lastništva na DVI Ljubljana. Vsa imovina na Malenškovi 1 je bila takrat v postopku denacionalizacije. Deset let je trajalo, da je DVI Ljubljana postal pravnomočni lastnik imetja.

Vrnimo se k postopkom organiziranosti vojni invalidov. Za Društvom vojni invalidov Ljubljana so se v relativno kratkem času organizira-

la društva vojni invalidov v Novem mestu, v Mariboru in v Kranju. Zavedali smo se in tudi izkušnje v tem času so tako pokazale, da posamezna društva, v tej demokratični sferi, ne bodo zmogla ubraniti vseh pravic pridobljenih v preteklosti. Sklep povezovanja je bil, da ustanovimo lastno zvezo, ki nas bo zastopala na vseh področjih naših interesov. V decembru 1994 je bila sklicana ustanovna skupščina zveze, na kateri so bili izvoljeni organi zveze. Za prvega predsednika zveze je bil soglasno izvoljen Miro Vesel. Skupščina zveze je sprejela statut in ostale upravne akte, med njimi tudi **programska izhodišča za delo** in sicer da spremlja sprejemanje Zakona o vojni invalidih na naslednjih stališčih:

- zakon naj izenači varstvo vseh invalidov osvobodilnih vojn in družinskih članov,
- pravice in varstvo naj bodo priznane od nastanka invalidnosti dalje,
- stopnja invalidnosti naj se ugotavlja po posebnem pravilniku, ker je naša invalidnost nastala v času vojn in je zdravljenje potekalo v zelo neugodnih okoliščinah,

- odstotek odmere osnove za invalidnino mora biti enak odstotku invalidnosti,
- dodatek za pomoč in postrežbo naj se določi v pravilniku za ugotavljanje stopnje invalidnosti,
- zdravstveno varstvo, zdravniško in klimatsko zdravljenje morajo biti jasno precizirani in nad ravnijo obveznega zavarovanja,
- materialna-finančna pomoč vojnim invalidom naj bo v odvisnosti od stopnje invalidnosti,
- podzakonski akti morajo biti predloženi v obravnavo skupaj z zakonom,
- zakon mora definirati obveznosti državnih organov do vojnih invalidov,
- zakon naj v celoti upošteva priporočila 6. mednarodne konference o zakonodaji, ki se nanaša na žrtve vojne, sprejete v Lizboni marca 1994 leta.

Društva, ki so se pozneje organizirala v ostalih delih države - Celja, Kopra, Nove Gorice, Kočevja, Cerknice, Grosuplja, Domžal, so sprejela vse obveze in akte ter pristopila k že organizirani Zvezi društev vojnih invalidov Slovenije.

Naloge, ki jih je sprejela **Zveza društev vojnih invalidov Slovenije**, pa društva še danes opravljajo.

Čeprav je v tem dvajsetletnem obdobju umrlo veliko članov, vojnih invalidov iz NOB, pa se v društvu zavedamo, da pravice in dolžnosti

društva obstajajo vse do zadnjega člana, vojnega invalida v društvu.

Zavedajoč se, da je v društvu še vedno lepo število vojnih invalidov, se bomo še nadalje zavzemali:

1. za spoštovanje pravic invalidov po deklaraciji o človekovih pravicah OZN,
2. za odpravljanje negativnih pojavov kot so: socialne razlike, potiskanje invalidov na rob družbe, zanemarjanje dostojanstva človeka, kratenje in kršenje človekovih pravic itd.,
3. za spodbujanje solidarnosti med invalidi,
4. za sledenje napredku na področju znanosti za boljše pripomočke za invalide,
5. za sledenje spreminjajočega stanja pogojev zdravljenja, kjer bomo opozarjali na ukrepe za izboljšanje razmer,
6. za ohranjanje življenja posameznika v njegovem naravnem življenjskem okolju ter širjenje oblik pomoči na domu,
7. za sodelovanje invalidov pri odločanju o uresničevanju njihovih potreb in interesov na državni in lokalni ravni,
8. za obiske težko bolnih invalidov, ki so osamljeni in potrebujejo predvsem toplo človeško besedo in razumevanje.

To so naloge Društva vojnih invalidov Ljubljana, ki jih lahko prištejemo k socialnim programom.

V društvu je bilo postorjeno veliko dela v korist vojnih invalidov. Če ne bi bilo takih pripadnikov, ki so bili pripravljeni vsestransko pomagati in delati v društvu v korist članstva, društvo ne bi doseglo tako uspešnih rezultatov.

Veliko teh aktivnih članov žal ni več med nami. In prav oni so si zaslužili priznanje in da jih ohranimo v večnem spominu. Hvala jim za vse storjeno!

Anton Orožim
Predsednik DVI Ljubljana

DRUŠTVO VOJNIH INVALIDOV MARIBOR

Letos proslavljamo 20. obletnico delovanja Društva vojnih invalidov Maribor. Dvajset let delovanja neke organizacije ni dolga doba, vendar je treba upoštevati, da naše društvo ni prva organizacija, ki združuje in povezuje ljudi, ki izpolnjujejo pogoje za uveljavitev statusa in pravic po zakonu o vojnih invalidih, kakor se včasih zmotno misli. V društvu le nadaljujemo poslanstvo Zveze vojaških vojnih invalidov Slovenije, ki je od leta 1945 do združitve z ZZB NOV Slovenije v letu 1962 uspešno delovala kot samostojno združenje vojaških invalidov.

Društvo vojnih invalidov Maribor združuje in povezuje vojaške vojne invalide, vojaške mirnodobne invalide in svojce padlih v vojnah ter svojce umrlih vojnih invalidov. DVI je invalidska organizacija s statusom reprezentativne invalidske organizacije za vojaške vojne in vojaške mirnodobne invalide. Glede na strukturo članstva je tudi veteranska organizacija.

Zametki našega društva segajo v leto 1991, ko smo se vojni invalidi sestajali na prvih sestan-

kih in kmalu osnovali koordinacijski odbor za sodelovanje z vsemi, ki so zaščiteni z enotnim zakonom o vojnih invalidih. Iskali smo namreč obliko najboljše organiziranosti, ki bi nam jo priznala takratna, do nas nič kaj prijazna Demosova oblast. Še bolj kot partizanskim invalidom je bila organiziranost nujna za vojaške mirnodobne invalide, za katere ni v takrat novi državi skrbel nihče in se niso mogli kolektivno niti kam pritožiti.

Zato so se takrat začeli pogovori in posveti z vsemi vojnimi invalidi, tudi s civilnimi invalidi in prisilno mobiliziranimi v nemško vojsko. Tako smo že aprila 1991 izvolili prvi koordinacijski odbor. V decembru istega leta je bilo dogovorjeno, da se v enotno vojaško invalidsko organizacijo vključijo tudi invalidi iz agresije na Slovenijo leta 1991, dogovorjeno pa je bilo tudi, da je potreben skupni nastop v procesu nastajanja slovenske invalidske zakonodaje.

V Mariboru smo januarja leta 1992 sklicali ločene in skupne sestanke invalidov vseh

skupin in izvolili samostojne odbore in nato skupni širši koordinacijski odbor, ki je aktivno deloval vse leto, vse do izvolitve izvršnega odbora združenja vojnih invalidov osvobodilnih vojn. Tako smo imeli prvi občni zbor 11. marca 1993, vendar brez invalidov iz nemške vojske, ker vojaški vojni invalidi niso soglašali z njihovo vključitvijo.

Sprejet je bil program združenja invalidov osvobodilnih vojn in več predlogov za novo invalidsko zakonodajo. Izvršni odbor je bil izvoljen tako, da sta bila v njem po dva člana iz skupin vojaških vojnih invalidov in civilnih invalidov vojn ter po en član mirnodobnih vojnih invalidov, družinskih upravičencev in invalidov iz agresije leta 1991.

Leta 1994 je bil zopet sklican veliki zbor, na katerem smo se preimenovali v Društvo vojnih invalidov, a žal brez sodelovanja civilnih invalidov vojn. Sprejeli smo pravila društva in pozneje še statut ter izvolili organe društva.

Ob ustanovitvi pred 20 leti si je Društvo vojnih invalidov Maribor zadalo zahtevne cilje in naloge. Cilji, ki so zapisani v statutu in programskih usmeritvah društva in iz njih izhajajoče naloge so popolnoma primerljivi z namenom ustanovitve društva vojnih invalidov, skladni so s konceptom razvojne strategije invalidskega varstva v Sloveniji ter s standardnimi pravili za izenačevanje možnosti invalidov, ki so zapisana v mednarodnih splošno veljavnih dokumentih o zagotavljanju človekovih

pravic in posebej pravic invalidov, da bi se jim zagotovili pogoji za človeka dostojno življenje. Pri tem bi posebej omenil, da so cilji in naloge društva popolnoma skladni s priporočili in stališči Svetovne federacije veteranov, katere del je, preko Zveze društev vojnih invalidov Slovenije, tudi Društvo vojnih invalidov Maribor. V prostoru, v katerem deluje, je društvo med veteranskimi organizacijami, s katerimi je povezano in s katerimi sodeluje pri realizaciji skupnih ciljev, prepoznavno predvsem po svojih programskih usmeritvah ter po programih, ki jih načrtuje in izvaja.

V 20. letih delovanja se je Društvo vojnih invalidov Maribor uveljavilo kot nevladna organizacija, kot samostojen pravni subjekt civilne družbe in kot dobro organizirano interesno združenje z jasno opredeljenimi cilji in nalogami. Danes društvo uspešno izvaja dopolnilno skrb za vojaške invalide ter svojce padlih in umrlih vojaških invalidov, zagovarja njihove potrebe in interese, pomaga vojnim invalidom pri premagovanju težav, ki jih povzročata invalidnost in visoka starost ter jim pomaga pri usposabljanju za čim bolj samostojno in neodvisno življenje. Na tej poti bomo vztrajali tudi v prihodnje.

Vasja Cimerman
Predsednik DVI Maribor

DRUŠTVO VOJNIH INVALIDOV DOLENJSKE, POSAVJA IN BELE KRAJINE, NOVO MESTO

Priprave na ustanovitev Društva vojnih invalidov Dolenjske so se začele leta 1994. Pomoc pri ustanavljanju društva je nudilo občinsko združenje ZZB Novo mesto, kjer je imelo društvo tudi prve poslovne prostore. Na pobudo združenja borcev je bil 16. septembra 1994 sklican posvet o vnovični ustanovitvi društva vojaških invalidov Dolenjske.

28. septembra 1994 je bil v Novem mestu ustanovni zbor vojaških vojnih invalidov Dolenjske. Društvo je pokrivalo področja Dolenjske, Posavja in Bele krajine in se zato leta 2008 preimenovalo v **Društvo vojnih invalidov Dolenjske, Posavja in Bele krajine**. Prvi predsednik društva je bil **Miloš Jakopec**, ki je bil tudi predstavnik društva pri ustanovitvi Zveze društev vojnih invalidov Slovenije. Delegati, predstavniki DVI Dolenjske na ustanovni skupščini ZDVIS so bili Franc Flajnik, Tone Gabrič in Dragica Rome. Na ustanovni skupščini zveze leta 1994 sta Miloš Jakopec in Dragica Rome postala tudi člana Izvršnega odbora ZDVIS. Na drugi skupščini zveze, decembra 1995 sta Jakopec in Rometova odstopila, zamenjal pa ju je Franc Hribernik, ki je bil član IO ZDVIS od leta 1995 do leta 2003.

Društvo vojnih invalidov Dolenjske je veliko društvo, tako po članih kot po območju, ki ga pokriva. Zato si poleg tega, da izvaja programe za vojne invalide in družinske člane, za velik uspeh šteje pridobitev lastnih poslovnih prostorov v letu 2005. Društvo je prostore kupilo od Društva paraplegikov Dolenjske, zato so bili že primerni za invalide, saj je dostop mogoč tudi z vozički. Sredstva za poslovne prostore je društvo prejelo od Fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji.

Društvo je leta 2009 razvilo svoj prapor. Botra prapora je bila takratna županja Metlike Renata Brunskole.

Letošnjo 20. obletnico delovanja je društvo praznovalo v Kočevskem rogu. Prepričani smo, da se lahko s ponosom ozremo na prehojeno pot. S svojimi programi smo pomagali številnim vojnim invalidom. Naši najboljši programi so ohranjanje zdravja v zdraviliščih, integracija vojnih invalidov, ohranjanje socialnih stikov, rekreacija, informativna in založniška dejavnost.

Ljubomir Režek
Predsednik DVI Dolenjske,
Posavja in Bele krajine.

DRUŠTVO VOJNIH INVALIDOV GORENJSKE KRANJ

Društvo vojnih invalidov Gorenjske Kranj je bilo ustanovljeno 12. decembra 1994 v Kranju. Pobudo za ustanovitev društva je dal naš vojni invalid **Ivan Košir**, ki je tudi sklical sestanek iniciativnega odbora in izpeljal vse upravne postopke za ustanovitev društva. Prvi predsednik društva je bil **Anton Wagner**, tajnik Ivan Košir, ustanovni člani pa so bili še: Vladimir Flerin, Alojz Zupančič, Anton Tomc, Jože Šinkovec, Ivan Sernc, Jože Bambič, Bronislava Cvikel in Ivan Jan.

19. decembra 1994 je bila v Ljubljani ustanovljena tudi Zveza društev vojnih invalidov Slovenije (ZDVIS), ki so jo ustanovila društva vojnih invalidov Ljubljana, Dolenjska, Maribor in Kranj. Do leta 2005 se je društvo imenovalo Društvo vojnih invalidov Kranj in je imelo svoj sedež skupaj z ZZB za vrednote NOB v prostorih Mestne občine Kranj. Društvo pokriva celotno gorenjsko regijo z 18 občinami in 5 upravnimi enotami.

Zaradi visoke starosti članov, predvsem borcev iz 2. svetovne vojne, je društvo imelo precej težav pri sestavi vodstvenih kadrov, tako da je delo po nekaj letih zastalo. Bili smo brez pravega vodstva, tehnična opravila pa je nekaj let opravljal tajnik Ivan Košir. 6. avgusta 2003 smo na pobudo ZDVIS in

takratnega predsednika Ivana Pivka sklicali izredno skupščino društva, na kateri smo izvolili novo vodstvo in sprejeli program dela za prihodnost. Vodenje društva je prevzel **Alojz Zupanc**, pomagala pa sta mu podpredsednik **Jože Romšak** in tajnica **Irena Petrič**. Vnovični zagon društva je bil zelo uspešen, saj smo s pomlajenim vodstvom hitro nadomestili zamujeno, predvsem pa začeli izvajati programe za naše člane. Leta 2003 je bilo v naše društvo včlanjenih 538 članov. Leta 2005 se je društvo preimenovalo v **Društvo vojnih invalidov Gorenjske Kranj**, saj dejansko pokrivamo celotno gorenjsko regijo.

Po zaslugi dolgoletnega tajnika Ivana Koširja in zdajšnjega vodstva je društvo s privarčevanim denarjem kupilo lastne prostore za delovanje, na Luznarjevi 3a v Kranju. To je bil pomemben dosežek, med uspehe pa lahko štejemo tudi dejstvo, da smo v svoje vrste pridobili skoraj vse vojne invalide in družinske upravičence iz Gorenjske, uredili smo evidence in člane obiskali na njihovih domovih. Velik poudarek smo namenili obveščanju članstva, kakor tudi zainteresirane javnosti, zato smo izdelali lastno spletno stran (www.drustvo-vikranj.si), enkrat letno pa izdamo tudi interni informativni bilten.

V našem društvu tako združujemo vse upravičence po Zakonu o vojnih invalidih. To so: vojaški vojni invalidi iz 2. svetovne vojne, vojaški vojni invalidi iz agresije 1991, vojaški mirnodobni invalidi in družinski upravičenci po padlem ali umrlem vojnem invalidu. V naše društvo se

je prostovoljno včlanilo tudi nekaj civilnih invalidov vojn ter nekaj svojcev vojnih invalidov. Trenutno je v naše društvo včlanjenih 235 članov, od tega 125 s statusom vojnega invalida.

Jože Romšak
Predsednik DVI Gorenjske Kranj

DRUŠTVA VOJNIH INVALIDOV V SLOVENIJI

PREDSEDNIKI DRUŠTEV VOJNIH INVALIDOV OD USTANOVITVE DRUŠTEV DO LETA 2014.

Društvo vojnih invalidov Celje

Društvo vojaških invalidov Celje je bilo ustanovljeno 14. junija 1995.

Prvi predsednik je bil Vinko Kolenc, nasledil ga je Rudi Žugelj, nato pa je vodstvo znova prevzel Vinko Kolenc. Zdajšnji predsednik je Stane Mele.

Društvo vojnih invalidov Dolenjske, Posavja in Bele krajine

Društvo vojaških invalidov Dolenjske je bilo ustanovljeno 28. septembra 1994 s sedežem v Novem mestu. Leta 2008 se je preimenovalo

v Društvo vojnih invalidov Dolenjske, Posavja in Bele krajine. Prvi predsednik društva je bil Miloš Jakopec, po njem pa je funkcijo prevzel k Franc Hribernik. Zdajšnji predsednik je Ljubomir Režek.

Društvo vojnih invalidov Domžale

Društvo vojnih invalidov Domžale je bilo ustanovljeno 19. aprila 1995. Prvi predsednik je bil Anton Kos, zdaj pa ga vodi Jože Brodar.

Društvo vojnih invalidov Gorenjske

Društvo vojaških invalidov Kranj je bilo ustanovljeno 12. decembra 1994. Prvi predsednik je bil Anton Wagner, nato ga je vodil Alojz Zupanc, zdaj pa je predsednik Jože Romšak. Društvo pokriva celotno Gorenjsko, zato se je leta

2005 preimenovalo v Društvo vojnih invalidov Gorenjske, Kranj.

Območno društvo vojnih invalidov Grosuplje

Območno društvo vojnih invalidov Grosuplje je bilo ustanovljeno 12. julija 1995. Za prvega predsednika je bil izvoljen Slavko Medved. Drugi predsednik je bil Avgust Erjavec, zdaj pa ga vodi Franc Vehovar.

Društvo vojnih invalidov Kočevje

Društvo vojnih invalidov Kočevje je bilo ustanovljeno 10. novembra 1997. Za predsednika je bil izvoljen Franc Hrovatin. Že od leta 1995 je delovala formalna skupina za ustanovitev društva. Njen pobudnik je bil Mile Opačič. 11. aprila 2003 so člani društva na občnem zboru sprejeli sklep, da društvo preneha samostojno delovati in se združi z Društvom vojnih invalidov Ljubljana.

Društvo vojnih invalidov za Koroško

Društvo vojnih invalidov za Koroško Slovenj Gradec je bilo ustanovljeno 21. aprila 1995. Takratni predsednik je bil Milan Razdevšek, nato ga je vodil Stanislav Butolen, zdaj pa je predsednik Bojan Černjak.

Društvo vojnih invalidov Ljubljana

Društvo vojnih invalidov Ljubljana je bilo ustanovljeno 13. maja 1994. Društvo od vsega začetka vodi Anton Orožim.

Društvo vojnih invalidov Maribor

Društvo vojaških invalidov Maribor je bilo usta-

novljeno 24. novembra 1994. Takratni predsednik je bil Rudi Rogelj, nato je bila predsednica Linka Ksela, sledil pa ji je predsednik Slavko Kobal. Zdaj društvo vodi Vasilij Cimerman.

Društvo vojnih invalidov Notranjska

Društvo vojnih invalidov Cerknica je bilo ustanovljeno 4. maja 1996. Za predsednika je bil izvoljen Ferdinand Pišek, ki društvo vodi tudi danes. Leta 2003 se je društvo preimenovalo v Društvo vojnih invalidov Notranjske, s sedežem v Cerknici.

Društvo vojnih invalidov Pomurje, Murska Sobota

Društvo vojnih invalidov Pomurje je bilo ustanovljeno 22. marca 1997 kot Območno društvo vojnih invalidov Pomurja, Murska Sobota. Njegov prvi predsednik je postal Leopold Červek, sledila sta Franc Koporec in Milan Henzel, nato pa je vodenje znova prevzel Leopold Červek. Društvu je nato predsedovala Marija Antolin, zdaj pa je predsednik Robert Kous.

Društvo vojnih invalidov Ptuj

Društvo vojnih invalidov Ptuj je bilo ustanovljeno na občnem zboru 15. novembra 1995. Njegov pobudnik je bil Vladimir Rola, ki je postal tudi prvi predsednik društva. Zdajšnji predsednik je Boris Fras.

Društvo vojnih invalidov Ribnica

Društvo vojnih invalidov Ribnica je bilo ustanovljeno 9. marca 1995. Prvi predsednik je bil

Justin Žibert, ki ga je nasledil Roman Lunder. Društvo se je s sklepom občnega zbora društva 3. marca 2001 priključilo k društvu vojnih invalidov Kočevje, to pa se je aprila 2003 združilo z Društvom vojnih invalidov Ljubljana.

Društvo vojnih invalidov Severna Primorska, Nova Gorica

Društvo vojnih invalidov severno – Primorske regije, Nova Gorica je bilo ustanovljeno 22. februarja 1995. Leta 2012 se je preimenovalo v Društvo vojnih invalidov Severne Primorske, Nova Gorica. Njegov prvi predsednik je bil Gabrijel Majer, sledil mu je Franc Beltram, zdaj pa društvo vodi Franc Anderlič.

Društvo vojnih invalidov Sežana

Društvo vojnih invalidov Postojna je bilo ustanovljeno 13. novembra 1995 v Postojni. Prvi predsednik je bil Julijan Uhelj. 24. marca 1998 se je društvo preimenovalo v Društvo vojnih invalidov Sežana. Sedež društva so preselili v Sežano, društvu pa je takrat predsedoval Rudi Kodrič. Sledila sta mu predsednika Franc Mavrič in Ramir Vladimir Ošo, zdaj pa je predsednik društva Ken Tavčar.

Društvo vojnih invalidov Slovenska Istra, Koper

Društvo vojaških invalidov Koper so uradno ustanovili 31. marca 1995 in se leta 1999 preimenovali v Društvo vojnih invalidov Slovenske Istre, Koper. Njegov prvi predsednik je postal Jože Colja, ki je bil tudi predsednik prejšnje

zveze, nato pa so društvo kot predsedniki vodili Karlo Udovič, Janez Gorišek in zdajšnja predsednica Janja Žagar.

Pred tem je na tem območju delovala Zveza vojaških vojnih invalidov Koper, ki je nastala z združitvijo Zveze vojnih invalidov za Svobodno tržaško ozemlje, ki je bila ustanovljena v Portorožu 20. septembra 1950, in Zveze vojaških invalidov – slovensko Gračišče, ki je bila ustanovljena za območje slovenske Istre, ki ni bilo v sestavi cone B STO (*Več v knjigi: Karlo Udovič, Organizirana pomoč vojnim invalidom na Koprskem*). Zveza se leta 1962 ni združila z zvezo borcev in je ves čas delovala samostojno.

Društvo vojnih invalidov Zasavje

Društvo vojnih invalidov Trbovlje je bilo ustanovljeno 28. junija 1996. Prvi predsednik je bil Alojz Kos. Društvo se je reorganiziralo oziroma ponovno ustanovilo 6. maja 1997 kot Društvo vojaških vojnih invalidov Hrastnik s sedežem v Hrastniku. Njegov predsednik je bil Alojz Funkelj. Na občnem zboru 1. 12. 1998 se je društvo preimenovalo v Društvo vojnih invalidov Zasavje. Od decembra 1999 je predsednik društva Zvone Tahirovič. Sedež društva je bil leta 2005 preseljen iz Hrastnika v Trbovlje.

ČLANI ORGANOV ZDVIS OD USTANOVITVE 1994 DO LETA 2014

USTANOVITELJI ZVEZE DRUŠTEV VOJNIH INVALIDOV SLOVENIJE

Iniciativni odbor

Namen pobude vojaških invalidov, da se ustanovi Zveza društev vojaških invalidov Slovenije je bil, da bi ta čim boljše zastopala interese vojaških invalidov. Potreba po samostojni organizaciji je bila toliko večja, ker se je v tistem času sprejemal nov zakon o vojnih invalidih.

Prvi sestanek iniciativnega odbora za ustanovitev zveze je bil 29. novembra 1994. Sklicatelj je bil Anton Orožim, predsednik prvega ustanovljenega društva, Društva vojaških invalidov Ljubljana. Na seji iniciativnega odbora so ugotovili, da sta do zdaj ustanovljeni in uradno registrirani društvi vojnih invalidov Ljubljana in vojnih invalidov Dolenjske, Novo mesto. Prav tako je bilo ustanovljeno Društvo vojnih invalidov Maribor, a ni bilo še uradno registrirano. Sklenili so, da bodo do 10. decembra 1994 skušali ustanoviti tudi Društvo vojni invalidov Kranj.

Na seji so sprejeli sklep, da iniciativni odbor sestavljajo: iz DVI Ljubljana predsednik in podpredsednik društva Anton Orožim in Lado Kocijan ter Bogomir Vesel in Alojz Škufca; iz DVI Maribor predsednik Rudi Rogelj, Silva Burger in Herman Stopnik; iz DVI Kranj: Ivan Košir,

predstavnik iniciativnega odbora za ustanovitev društva; iz DVI Novo mesto Ivan Jakopec in Dragica Rome.

Za predsednika iniciativnega odbora je bil določen Bogomir Vesel, za podpredsednika pa Anton Orožim.

Na seji iniciativnega odbora sta bila prisotna še: Bojan Škrk, podpredsednik ZZB NOB Slovenije in Stane Repar, predsednik komisije za vojaške invalide pri ZZB NOV Slovenije.

Drugi sestanek iniciativnega odbora je bil 13. 12. 1994. Vodil ga je Miro Vesel.

USTANOVITEV ZVEZE DRUŠTEV VOJAŠKIH INVALIDOV SLOVENIJE

Ustanovna skupščina ZDVIS, 19. 12. 1994

Zvezo društev vojaških invalidov Slovenije (ZDVIS) so ustanovila štiri društva vojaških invalidov: društva vojaških invalidov Dolenjske, Kranja, Ljubljane in Maribora. Ustanovna skupščina je bila 19. decembra 1994 v Ljubljani, na sedežu ZZB NOB Slovenije. Navzoči delegati: iz DVI Ljubljana: Lado Kocijan, Tone Orožim, Alojz Škufca, Bogomir Vesel; iz DVI Maribor: Silva Burger, Bruno Gerdovič, Dra-

go Koprčina, Rudi Rogelj, Herman Stropnik; iz DVI Dolenjske: Franc Flajnik, Tone Gabrič, Dragica Rome; iz DVI Kranj: Vlado Ferdin, Ivan Košir, Alojz Kos, Janez Strgar, Anton Wagner.

Mandatno obdobje 1994 do 1999:

Na ustanovni skupščini je bil za prvega predsednika zveze izvoljen Bogomir Vesel, za podpredsednika pa Viktor Leskovšek, oba iz DVI Ljubljana.

Člani izvršnega odbora: Lado Kocijan in Anton Orožim, oba DVI Ljubljana, Miloš Jakopec in Dragica Rome, oba DVI Dolenjska, Rudi Rogelj, DVI Maribor in Anton Wagner, DVI Kranj.

Nadzorni odbor:

Predsednica Zdenka Habicht, DVI Ljubljana

Člana: Janez Strgar, DVI Kranj in Herman Stropnik, DVI Maribor.

Častno razsodišče:

Predsednica Silva Burger, DVI Maribor

Člana: Savo Jakulin, DVI Ljubljana in Ivan Košir, DVI Kranj

2. skupščina ZDVIS, 15. 12. 1995

Na skupščini leta 1995 sta bila na lastno željo razrešena člana izvršnega odbora Dragica Rome in Miloš Jakopec.

Po statutu se je število članov Izvršnega odbora ZDVIS povečalo iz 8 na 15 članov.

Novi člani IO ZDVIS: Franc Hribernik, DVI Do-

lenjske, Stanislav Butolen DVI za Koroško, Slovenj Gradec, Avgust Erjavec, ODVI Grosuplje, Tone Kos, DVI Domžale, Lojze Kos, DVI Zasavja, Hrastnik, Gabrijel Majer, DVI severno Primorska regija, Vladimir Rola, DVI Ptuj, Karlo Udovič, DVI Slovenske Istre, Koper, Julijan Uhelj, DVI Postojna in Rudi Žuglj, DVI Celje.

Nadzorni odbor: razrešili so Janeza Strgarja.

Novi člani: Stane Avpič, DVI Domžale. Ostala sta Zdenka Habicht in Herman Stropnik.

Častno razsodišče je ostalo v enaki sestavi, kot je bilo izvoljeno na ustanovni skupščini.

Na 2. skupščini se je Zveza društev vojaških invalidov Slovenije preimenovala v Zvezo društev vojnih invalidov Slovenije.

3. skupščina ZDVIS, 17. 4. 1997

Član IO ZDVIS: Tone Kos, DVI Domžale je odstopil zaradi bolezni.

Izvoljen je bil nov član IO ZDVIS: Ivan Pivk, DVI Ljubljana.

Nadzorni odbor:

Član Stane Avpič, DVI Domžale je odstopil. Izvoljen je bil nov član nadzornega odbora: Miro Fajdiga, DVI Ljubljana.

5. skupščina ZDVIS, 18. 3. 1999

Mandatno obdobje 1999 – 2003:

Predsednik: Ivan Pivk, DVI Ljubljana.

Podpredsednika: Tatjana Lokovšek, DVI Ljubljana in Franc Vehovar, Območno DVI Grosuplje.

Spremenjen je bil člen statuta, ki govori o številu članov izvršnega odbora. Število članov se je povečalo iz 15 na 19 do 23, zato da je lahko imelo vsako društvo vojnih invalidov svojega predstavnika v izvršnem odboru zveze. Na skupščini je bil izvoljen tudi 18-članski izvršni odbor. S predsednikom in podpredsednikoma, ki sta tudi predsednik in podpredsednik izvršnega odbora, je štel 21 članov.

Člani IO ZDVIS:

Lado Kocijan, Franc Peternel, oba iz DVI Ljubljana, Avgust Erjavec, Območno DVI Grosuplje, Franc Hribernik, DVI Dolenjske, Novo mesto, Karlo Udovič, DVI Slovenske Istre, Koper, Alojz Funkelj, DVI Zasavje, Trbovlje, Jože Brodar, DVI, Domžale, Franc Beltram, DVI Severno Primorska regija, Nov Gorica, Rudi Rogelj, DVI Maribor, Vladimir Rola, DVI Ptuj, Rudi Kodrič, DVI Sežana, Rudi Žugelj, DVI Celje, Franc Hrovatin, DVI Kočevje, Ferdinand Pišek, DVI Notranjska, Cerknica, Leopold Červek, DVI Pomurje, Murska Sobota, Alojz-Blažek Zupanc, DVI Gorenjske, Kranj, Janez Lovšin, DVI Ribnica, Gašper Starc, DVI za Koroško, Slovenj Gradec.

Nadzorni odbor:

Predsednik: Alojz Škufca, DVI Ljubljana.

Člana: Anton Kovačič, DVI Ljubljana in Herman Stropnik, DVI Maribor.

Častno razsodišče:

Predsednik: Stanko Butolen, DVI za Koroško, Slovenj Gradec.

Člana: Janko Močnik, DVI Koper in Slavko Štrukelj, DVI Dolenjske, Novo mesto.

Namestnik predsednik: Ludvik Zupanc, DVI Celje.

Namestnika člana: Stana Mandeljč, DVI Ljubljana, Ciril Bukovec, DVI Dolenjske, Novo mesto.

6. skupščina ZDVIS, 3. 4. 2000

Člana IO ZDVIS: Alojz Funkelj, DVI Zasavje je umrl, Janez Lovšin, DVI Ribnica je odstopil.

Izvoljena nova člana IO ZDVIS: Zvone Tahirovič, DVI Zasavje, Trbovlje in Roman Lunder, DVI Ribnica.

Nadzorni odbor: v nov petčlanski Nadzorni odbor sta bila izvoljena: Stana Mandeljč in Maks Klanjšek, oba DVI Ljubljana.

Častno razsodišče: zaradi izvolitve v NO ZDVIS je bila s funkcije namestnice člana častnega razsodišča razrešena Stana Mandeljč.

Za novo namestnico člana častnega razsodišča je bila izvoljena Marija Zaplotnik, DVI Ljubljana.

7. skupščina ZDVIS, 19. 4. 2001

Odstopil je član IO ZDVIS Roman Lunder, DVI Ribnica.

Na izpraznjeno mesto niso izvolili nadomestnega člana.

Podpredsednica Tatjana Lokovšek iz DVI Ljubljana je umrla.

Izvoljen je bil nov podpredsednik: Darin Hasl, DVI Maribor.

Predsednik Nadzornega odbora: Alojza Škufca, DVI Ljubljana je umrl, za novega predsednika je bil izvoljen Maks Klanjšek, DVI Ljubljana.

Član Nadzornega odbora: Vinko Kolenc, DVI Celje.

9. skupščina ZDVIS, 24. 4. 2003

Mandatno obdobje 2003 – 2007:

Predsednik: Ivan Pivk, DVI Ljubljana.

Podpredsednika: Mirko Pirc, DVI Slovenske Istre, Koper in Franc Vehovar, Območno DVI Grosuplje.

Člani IO: Franc Beltram, DVI Severno Primorska regija, Nova Gorica, Jože Brodar, DVI Domžale, Leopold Červek, DVI Pomurje, Murska Sobota, Boris Fras, DVI Ptuj, Jože Gustinčič, DVI Sežana, Franc Hrovatin, DVI Kočevje, Silvo Judež, DVI Dolenjske, Novo mesto, Slavko Kobal, DVI Maribor, Lado Kocijan, DVI Ljubljana, Franc Kovač, DVI Notranjska, Cerknica, Anton Orožim, DVI Ljubljana, Otokar Praper, DVI Koroška, Karlo Udovič, DVI Slovenske Istre, Koper, Zvone Tahirovič, DVI Zasavje, Trbovlje, Alojz Zupanc DVI Kranj in Rudi Žugelj, DVI Celje.

Nadzorni odbor:

Predsednik: Henrik Bajuk, DVI Celje.

Člani: Stana Mandeljč, DVI Ljubljana, Herman Stropnik, DVI Maribor, Rafko Petrič, DVI Dolenjske, Novo mesto, Alojz Pretner, DVI Kočevje.

Častno razsodišče:

Predsednik: Stanko Butolen, DVI za Koroško, Slovenj Gradec

Člani: Janez Lukač, DVI Ljubljana, Julka Žagar, ODVI Grosuplje,

Namestnica predsednika: Anica Kuhar, DVI Maribor,

Nadomestna člana: Marjan Grosar, DVI Severno Primorske regije, Nova Gorica in Janko Močnik, DVI Slovenske Istre, Koper.

11. skupščina ZDVIS, 13. 4. 2005:

Na skupščini so razrešili dva člana IO ZDVIS: Leopold Červek, DVI Pomurja je odstopil zaradi bolezni, Rudi Žugelj, DVI Celje je umrl.

Izvoljena nova člana IO ZDVIS: Franc Koporec, DVI Pomurja, Murska Sobota in Vinko Kolenc, DVI Celje.

12. skupščina ZDVIS, 20. 4. 2006

Namesto članov IO ZDVIS: Jože Gustinčič, DVI Sežana (umrl), Karlo Udovič, DVI Slovenske Istre Koper in Slavko Kobal, DVI Maribor, (odstopila zaradi bolezni) so bili izvoljeni: Franc Mavrič, DVI Sežana, Janez Gorišek, DVI Slovenske Istre, Koper in Vasja Cimerman, DVI Maribor.

13. skupščina ZDVIS, 28. 3. 2007

Mandatno obdobje 2007-2011

Zakoniti zastopnik in predsednik zveze: Ivan Pivk, DVI Ljubljana.

Podpredsednika Zveze: Boris Fras, DVI Ptuj in Janez Podržaj, ODVI Grosuplje.

Člani IO ZDVIS: Vinko Kolenc, DVI Celje, Zvonko Špelko, DVI Dolenjske, Novo mesto, Edo Završnik, DVI Domžale, Černjak, DVI za Koroško, Slovenj Gradec, Jože Romšak, DVI Gorenjske, Kranj, Tone Orožim, DVI Ljubljana, Vasja Cimerman, DVI Maribor, Franc Kovač, DVI Notranjske Cerknica, Milan Henzl, DVI Pomurje, Murska Sobota, Franc Anderlič, DVI Severne Primorske, Nova Gorica, Franc Mavrič, DVI Sežana, Janez Gorišek, DVI Slovenske Istre, Koper, Zvone Tahirovič, DVI Zasavje, Trbovlje.

Nadzorni odbor:

Predsednik: Jože Plut, DVI Ljubljana.

Namestnik predsednika: Henrik Bajuk, DVI Celje.

Člani: Franc Banko, DVI za Koroško, Slovenj Gradec, Karel Neuberger, DVI Maribor, Jože Gec, DVI Slovenske Istre, Koper.

Častno razsodišče:

Predsednik: Stane Kotnik, DVI Ljubljana,

Člani: Dušan Puh, DVI Slovenske Istre, Koper, Alojz Kajin DVI Maribor.

Nadomestni predsednik: Stanislav Butolen, DVI za Koroško, Slovenj Gradec,

Nadomestni člani: Milan Delič, DVI Gorenjske, Kranj, Žarko Milič, DVI Zasavje, Trbovlje.

14. skupščina ZDVIS, 2008:

Odstopno izjavo je podal predsednik NO ZDVIS: Jože Plut, DVI Ljubljana.

Za novega predsednika NO ZDVIS je bil izvoljen Andrej Pagon iz DVI Maribor.

Namesto umrlega Milana Henzla, DVI Pomurje, Murska Sobota, je bil za člana IO ZDVIS izvoljen Leopold Červek, DVI Pomurje, Murska Sobota.

15. skupščina ZDVIS, 25. 3. 2009

Na njuno zahtevo so razrešili dva člana IO ZDVIS: Zvonka Špelka, DVI Dolenjske, Posavja in Bele krajine in Edvarda Završnika, DVI Domžale.

Izvoljena sta bila nova člana IO ZDVIS: Ciril Roglj, DVI Domžale in Janez Šepic, DVI Dolenjske, Posavja in Bele krajine.

Odstopila sta člana NO ZDVIS: Franc Banko in Karl Neuberger, DVI Maribor.

Izvoljena sta bila Bojan Proje iz DVI za Koroško, Slovenj Gradec in Ivan Štraus iz DVI Maribor.

16. skupščina ZDVIS, 23. 3. 2010

Član IO ZDVIS Janez Gorišek, DVI Slovenske Istre, Koper je umrl, član Leopold Červek, DVI Društvo vojnih invalidov Pomurje, Murska Sobota pa je odstopil s funkcije člana IO ZDVIS.

Izvoljeni sta bili novi članici IO ZDVIS: Janja Žagar, DVI Slovenske Istre, Koper in Marija

Antolin, DVI Društvo vojnih invalidov Pomurje, Murska Sobota.

Obe izvoljeni vstopata v mandatno obdobje 2007 – 2011.

17. skupščina ZDVIS, 17. 3. 2011

Volitve za mandatno obdobje 2011- 2015

Predsednik: Ivan Pivk, DVI Ljubljana.

Podpredsednika: Janez Podržaj, ODVI Grosuplje in Jože Romšak, DVI Gorenjske, Kranj

Člani: Franc Anderlič, DVI Severne Primorske, Vasilij Cimerman, DVI Maribor, Bojan Černjak, DVI za Koroško, Slovenj Gradec, Boris Fras, DVI Ptuj, Robert Kous, DVI Pomurje, Murska Sobota, Franc Kovač, DVI Notranjska, Cerknica, Franc Mavrič, DVI Sežana, Stane Mele, DVI Celje, Anton Orožim, DVI Ljubljana, Ljubomir Režek, DVI Dolenjske, Posavja in Bele krajine, Novo meto, Ciril Rogelj, DVI Domžale, Zvone Tahirovič, DVI Zasavje, Trbovlje, Janja Žagar, DVI Slovenske Istre, Koper.

Nadzorni odbor:

Predsednik: Andrej Pagon, DVI Maribor.

Člani: Metod Gregorčič, DVI Severna Primorska, Nova Gorica, Marjan Mestinšek, DVI Gorenjske, Kranj, Vladimir Ošo, DVI Sežana, Bojan Proje, DVI za Koroško, Slovenj Gradec.

Častno razsodišče:

Predsednik: Mirko Pirc, DVI Slovenske Istre, Koper.

Člani: Gašper Starc, DVI za Koroško, Slovenj

Gradec, Jože Vehar, DVI Severne Primorske.

Namestnik predsednik: Žarko Milič, DVI Zasavje, Trbovlje.

Nadomestni člani: Janez Bobnar, DVI Gorenjske, Kranj, Alojz Kajin, DVI Maribor.

18. skupščina ZDVIS 22. 3. 2012

Zaradi zdravstvenih razlogov je odstopil predsednik Ivan Pivk. S funkcije podpredsednika je odstopil Jože Romšak.

Za v. d. predsednika je bil imenovan Janez Podržaj, dozdajšnji podpredsednik.

Za podpredsednika je bil izvoljen Bojan Černjak, ki vstopa v mandatno obdobje članov organov ZDVIS 2011 – 2015.

Dozdajšnji predsednik ZDVIS Ivan Pivk je prejel naziv Častni predsednik ZDVIS.

2. izredna skupščina ZDVIS 24. 10. 2012

Po odstopu predsednika ZDVIS je funkcijo v. d. predsednika ZDVIS opravljal Janez Podržaj, ki je bil na izredni skupščini izvoljen za predsednika ZDVIS. Predsednik vstopa v mandat članov organov ZDVIS za obdobje 2011 – 2015.

19. skupščina ZDVIS 28. 3. 2013

Podpredsednik Janez Podržaj je bil na 2. izredni skupščini izvoljen za predsednika ZDVIS, zato je bilo treba izvoliti novega podpredsednika. Ker je po smrti Franca Mavriča in DVI Se-

žana postal član IO ZDVIS Vladimir Ošo, DVI Sežana, je bilo treba namesto njega izvoliti tudi novega člana Nadzornega odbora. S funkcije nadomestnega člana častnega razsodišča je odstopil Janez Bobnar.

Skupščina je z večino glasov izvolila: za podpredsednika ZDVIS Stanka Markoviča, DVI Celje, za članico nadzornega odbora ZDVIS Heleno Pangerc, DVI Sežana in za nadomestnega

člana častnega razsodišča ZDVIS Franca Kušarja, DVI Ljubljana. Vsi novoizvoljeni vstopajo v mandat članov organov ZDVIS za obdobje 2011 – 2015.

20. skupščina ZDVIS 27. 3. 2014

Na njegovo željo je bil kot član IO ZDVIS razrešen Vladimir Ošo, DVI Sežana. Izvoljen je bil nov član IO ZDVIS: Ken Tavčar, DVI Sežana.

DEJAVNOST ZVEZE DRUŠTEV VOJNIH INVALIDOV

POSEBNI SOCIALNI PROGRAMI

Zveza od svoje ustanovitve sledi svojemu poslanstvu skrbi za vojne invalide. Za ta namen izvaja posebne socialne programe na področju integracije vojnih invalidov, rekreacije in športa, usposabljanja članov društev za delo z vojnimi invalidi in informativne dejavnosti. Društva vojnih invalidov pa izvajajo še dodatne posebne socialne programe za vojne invalide.

INTEGRACIJA VOJNIH INVALIDOV

Zveza je leta 2014 organizirala že 15. tradicionalno srečanje vojnih invalidov v Medvodah.

Prvo srečanje vojnih invalidov Slovenije je bilo 7. oktobra 2000 na Gorenjskem sejmu v Kra-

Srečanje vojnih invalidov v Celju leta 2012.

nju. Srečanja se je udeležilo 1956 ljudi. Udeleženci srečanja so bili enotnega mnenja, da se tudi v prihodnje organizirajo srečanja vojnih invalidov, saj se tako krepijo in tkejo nove tovariške vezi, obujajo se spomini, vse skupaj pa bogati vsakega posameznika.

Srečanja z bogatim kulturnim programom so se zato organizirala vsako leto, v različnih krajih po Sloveniji, od Šentanela na Koroškem, do Kopra na Primorskem. Zveza je namreč sklenila, da bo srečanje vojnih invalidov vsako leto v drugem slovenskem kraju.

Leta 2009 je bilo v Novem mestu **10. jubilejno srečanje vojnih invalidov**, na katerem je bil osrednji govornik takratni predsednik države dr. Danilo Türk. Zveza je v letu 2008 tudi spremenila svoj celostno grafično podobo in izdelala prapor, ki ga je svečano razvila na jubilejnem srečanju.

Postroj praporov na 11. srečanju vojnih invalidov v Kopru. Prapor ZDVIS je prvi na desni, zraven so prapori društev.

Ker pa vsi kraji nimajo dovolj velike dvorane za srečanje vojnih invalidov, smo število udeležencev omejili. Srečanj se v zadnjih letih zato namesto več kot 1.000, kot v prvih petih letih, udeležuje med 600 in 700 ljudi. Skupaj se je srečanj do zdaj udeležilo več kot 12.200 udeležencev.

Zveza organizira, soorganizira ali sodeluje tudi pri drugih oblikah integracije vojnih invalidov. Med njimi je domoljubna kulturna prireditev **Samo en cvet**, v soorganizaciji **Ustanove Franca Rozmana Staneta**. Vojni invalidi se udeležujejo tudi srečanj v spomin na slovensko partizansko bolnišnico Franja in proslav na Hudem polju in Vojskem, ki so posvečene prenosu ranjencev iz Gorenjske, Primorske preko Notranjske v Belo krajino. Zveza sodeluje tudi na prireditvi ob mednarodnem dnevu miru, ki je 21. septembra na Cerju, pri Pomiku braniteljem slovenske zemlje.

Namen organiziranih srečanj je druženje vojnih invalidov, ohranjanje spomina na zgodovinske dogodke in ohranjanje tovariških vezi med soborci, prijatelji in sorodniki. Srečanje je hkrati priložnost za obveščanje udeležencev o dejavnosti in aktualnih vprašanjih varstva vojnih invalidov in drugih upravičencev po zakonu o vojnih invalidih.

S programom zasledujemo dva cilja: da se tovrstnega srečanja udeleži čim več vojnih invalidov in da udeležbo omogočimo čim večjemu številu najtežjih vojnih invalidov, ki se večinoma zadržujejo doma. S tem se rešuje tudi problematika socialne izključenosti vojnih invalidov.

Skupinska fotografija ranjencev, ki so se zdravili v Slovenski partizanski bolnišnici Pavla. Ohranjanje spomina na zgodovinske dogodke je med pomembnimi nalogami ZDVIS in društev.

Tekmovanje vojnih invalidov v šahu. Nadzira ga predsednik DVI Ljubljana Anton Orožim.

REKREACIJA IN ŠPORT VOJNIH INVALIDOV

Program rekreacija in šport vojnih invalidov je zveza začela intenzivneje izvajati leta 2002, ko je organizirala prve športne igre vojnih invalidov. V prvih letih so bile športne igre v Ljubljani. Izvedli so jih v športnih objektih Društva vojnih invalidov Ljubljana, nato pa so jih v različnih krajih po Sloveniji izvedla različna društva vojnih invalidov. Prve športne igre so trajale dva dni, v petek in soboto, zdaj pa so športne igre samo v soboto. Športne igre se izvajajo v panogah primernih za vojne invalide, ki so: balinanje, kegljanje, pikado, streljanje in šah. Zveza organizira tudi športna tekmovanja, prvenstva ZDVIS, ki so namenjena tudi doseganju norme za udeležbo na državnih

prvenstvih Zveze za šport invalidov Slovenije – Paraolimpijski komite. Poleg prej naštetih športnih disciplin na prvenstvih ZDVIS člani tekmujejo tudi v lovu rib s plovcem. Športnih iger in prvenstev ZDVIS se vsako leto udeleži več vojnih invalidov in drugih članov društev. V posebnem socialnem programu rekreacije in športa je od začetka izvajanja programa sodelovalo več kot 3800 vojnih invalidov.

Vladimir Pegan

POMEN ŠPORTA IN REKREACIJE

V današnjem času postaja celovito zdravje vse pomembnejša dobrina in za mnoge tudi vrednota ter pomembna sestavina kakovosti življenja. Vojni invalidi s svojimi specifičnostmi povzemamo sodobno opredelitev zdravja, ki

vključuje telesno, duševno, čustveno, duhovno, socialno in družbeno zdravje.

V ZDVIS izhajamo iz predpostavke, da športna rekreacija in šport sodita med aktivnosti, ki vplivajo na izboljšanje zdravja. Ko govorimo o rekreaciji, jo povezujemo s kakovostjo življenja posameznika in posameznih skupin v naši družbi. Dejstvo je, da zmeroma ukvarjanje s športnimi aktivnostmi ohranja in krepi zdravje, ki je neprecenljiva vrednota. Vendar vedenje o tem žal še ne zadošča, da bi si dan organizirali tako, da bi našli čas in energijo za športno rekreacijo. Gre namreč za življenjski slog in za množico stališč, ki ga oblikujejo. Spreminjanje navad in stališč je dolgotrajen, zahteven in zapleten proces. Zato je naše delo ozaveščanje vojnih invalidov in spreminjanje njihovih vedenjskih vzorcev. Naš osnovni cilj je, da postane športna rekreacija vsakdanji spremljevalec vojnih invalidov pri izrabi prostega časa in pri uresničevanju želja po boljšem počutju.

Ko govorimo o rekreaciji kot dejavnosti v ZDVIS, je treba upoštevati dejstvo, da se v naših društvih srečujemo s specifično populacijo in sicer z invalidi, ki so v poznih življenjskih letih. Pri izbiri rekreativnih vsebin moramo imeti pred očmi tudi posebnosti starostnikov. Več razsežnostni proces staranja je v prvi vrsti gensko določen (programiran). O tem, v kolikšni meri se 'izrabijo' dedne dispozicije določajo življenjski pogoji in način življenja. Eden

od zelo pomembnih dejavnikov uspešnega staranja (torej uresničitve dednih danosti) je raba delovne miškulature - organskega sistema z največjo maso - ter primerno obremenjevanje srčno-žilnega in dihalnega sistema. Človekovo telo namreč ni ustvarjeno za počitek, temveč za stalno menjavanje gibanja (aktivnosti) in počitka v vseh obdobjih življenja. Ustrezna telesna oziroma gibalna, rekreativna dejavnost pripelje do telesne pripravljenosti in vitalnosti. Pripelje torej do zmogljivosti, storilnosti, sposobnosti funkcioniranja v vsakdanjem življenju. Pri starejših pripomore k neodvisnemu življenju, pripelje do bolj stabilnega zdravja, odpornosti, zmožnosti hitrejšega okrevanja pa do povečanja psihosocialnega ugodja, splošnega dobrega počutja in še mnogo česa.

Odgovoriti na vprašanje, kakšna naj bo športna dejavnost ljudi starih 60, 70, 80 let in starejših, da bo ustrezno delovala na zdravje, dobro počutje in upočasnjevala naravne procese staranja ni enostavno. Znanstveniki in empiriki priporočajo predvsem zmernost. Vsi svarijo pred pretiravanjem pri športu in delu ter prav tako pred sleherno nezmernostjo. »*Stari ljudje, ki imajo organizem tako naravnan, da varčuje z gorivom, živijo dlje,*« poudarjajo znani gerontologi. V visoki starosti je adaptacijske energije vse manj, odpornost organizma proti obremenitvam in stresom je zmanjšana.

Na osnovi izkušenj, ki jih imamo, priporočamo

starejšim članom naših društev razen zmernosti tudi rednost in raznovrstnost glede izbire sredstev (sproščeno sprehajanje, živahno hojo, kolesarjenje, plavanje, sprehajalno smučanje, golf, balinanje, nabiranje gozdnih sadežev, ljubiteljsko delo na vrtu in še kaj), glede intenzivnosti pa tenkočutno prilagajanje osebnemu počutju. Ko so ljudje v najboljših letih, lahko čili in zdravi posamezniki pri športnih naporih tudi trpijo, stari pa naj ne vadijo, če imajo slab dan, če se slabo počutijo in se jim oglašča odpor proti naprezanju.

Čim starejši je človek, tem večje so individualne razlike med posamezniki. Zato ni mogoče predpisati enotnih vadbenih programov za stare, govorimo lahko le o splošnih priporočilih. Starejši naj bi bili tako izobraženi, da bi sami čutili, kaj in koliko jim stori dobro, koliko je preveč in česa ne smejo. Seveda je treba pri osebnem počutju upoštevati tudi tek, prebavo, spanje, veselje do dela in podobno. Obremenitve morajo biti tako odmerjene, da se človek tako pri vadbi, kakor tudi pozneje, po morebitnem športnem tekmovanju dobro počuti. Utrujenost po izletu, teku, kolesarski turi ali katerikoli športni aktivnosti sme biti samo tolikšna, da mine med nočnim počitkom.

V naši zvezi gre v zadnjih letih za nov zagon na tem področju, za novo usmeritev in novo gibanje. To gibanje se nezadržno širi in vključuje vse tiste, ki sprejemajo temeljna načela

Rekreativne in športne obremenitve morajo biti tako odmerjene, da se človek tako pri vadbi, kakor tudi pozneje, po morebitnem športnem tekmovanju dobro počuti.

zdravega življenjskega sloga in tako tudi živijo. To predstavlja jedro kakovosti življenja, za katerega naj bi se zavzemal vsak posameznik. Kot je dokazano, je zato potrebno določeno znanje, ustrezna stopnja ozaveščenosti in ne nazadnje motivacija za udeležanje vsega tistega, kar človek verjame, da ohranja in krepi njegovo celovito zdravje in vzpostavlja njegovo duševno, čustveno, duhovno in družbeno ravnovesje.

Sledeč takemu razmišljanju v zvezi in društvih vojnih invalidov vsako leto pripravljamo vse bolj pestro ponudbo rekreativnih aktivnosti v katere se lahko vključujejo vsi vojni invalidi in tudi drugi člani društev vojnih invalidov.

Vasja Cimerman

USPOSABLJANJE ČLANOV DRUŠTEV ZA DELO Z VOJNIMI INVALIDI

Eden bistvenih namenov ustanovitve zveze je pomoč vojnim invalidom. Pomoč izvajajo prostovoljci društev vojnih invalidov, zato se je zveza dejavno vključila v izobraževanje svojih kadrov prostovoljcev, tako za delo v samih društvih kot pri izvajanju posebnih socialnih programov, predvsem na področju pomoči vojnim invalidom na domu in pri ohranjanju socialnih stikov. Prostovoljce smo usposabljali tudi za izvajanje programov na področju rekreacije in športa. Zveza in društva usposabljajo prostovoljce iz lastnih vrst za izvajanje posebnih socialnih programov. Prvi posvet o izobraževanju in usposabljanju prostovoljcev je ZDVIS organiziral že leta 1997. Na posvetu so bila sprejeta stališča o nadaljnjem izvajanju programov zveze in društev ter sklep, da se bodo seminarji in posveti organizirali tudi v prihodnje. Spremenjena zakonodaja o društvih, sprejetje zakona o invalidskih organizacijah in spremembe računovodskih standardov so narekovali vsakoletna usposabljanja prostovoljcev za delo v društvih vojnih invalidov. Usposabljanj se je skupaj udeležilo več kot 1200 prostovoljcev.

INFORMATIVNA DEJAVNOST ZDVIS GLASILO NAŠE VEZI

Zveza društev vojnih invalidov Slovenije se je vse od svoje ustanovitve zavedala pomena informiranja društev vojnih invalidov in članov. Zato je informativno-izdajateljska dejavnost

pomemben del njenih programov. V prvih letih delovanja je zaradi skromnih sredstev, ki so bila na voljo, društva o novostih, spremembah in aktualnih zadevah iz področja varstva in pravic vojnih invalidov in delovanja zveze obveščala le s pisnimi obvestili. V iskanju bolj neposredne poti do članov društev pa ji je leta 2001 uspelo izpeljati projekt izdajanja lastnega glasila, ki ga v roke poleg vseh članov društev dobijo tudi za invalide pristojne organizacije in inštitucije ter sorodne organizacije.

Glasilo Naše vezi (prej Stičko) člane obvešča o vseh aktualnih spremembah, novostih in usklajevanjih na ravni države, ki lahko vplivajo na kakovost njihovih življenj, programih zveze in društev, ki se jih lahko udeležujejo, delu zveze in društev, hkrati pa spodbuja njihovo lastno ustvarjalnost in objavlja tudi pričevanja o njihovih izkušnjah in rezultate njihove ustvarjalnosti. V smislu obveščanja invalidov tako glasilo objavlja informacije pomembne zanje, ki jih drugi mediji, ki so namenjeni širši javnosti, ne objavljajo. Člani glasila, ki izide štirikrat na leto, prejmejo brezplačno na dom.

Glasilo Naše vezi sta decembra 2001 izdajala Zveza društev vojnih invalidov Slovenije in Društvo civilnih invalidov vojn Slovenije, Ljubljana, od oktobra 2002 pa je soizdajatelj Zveza društev civilnih invalidov vojn Slovenije. Od začetka izdajanja skupnega glasila s civilnimi invalidi vojn je do septembra 2014 izšlo 60 številk glasila. Največja naklada je bila decembra 2002,

Od začetka izdavanja glasila je do septembra 2014 izšlo 60 številk glasila.

ko je glasilo izšlo v 7000 izvodih, zdaj pa naklada znaša 3400 izvodov.

KRATEK PREGLED PROGRAMOV ZVEZE VOJAŠKIH VOJNIH INVALIDOV SLOVENIJE

Leta 1945 je Zveza vojaških vojnih invalidov Slovenije, ki je bila ustanovljena 30. septembra 1945, najprej prevzela prodajo srečke Državne razredne loterije. Sredstva, ki so jih prejeli od prodanih srečk in podjetij, ki so jih imeli v upravljanju, so bila namenjena programom in delovanju zveze. S programi so pomagali vojaškemu vojnim invalidom, vdovam in otrokom po padlih in umrlih vojaških vojnih invalidih. Eden pomembnejših programov zveze je bila rehabilitacija vojaških vojnih invalidov. Medicinska rehabilitacija je potekala v vojaških bolnišnicah. Osrednjo vlogo pri zaključni rehabilitaciji,

to je delovni prekvalifikaciji, je izvajala zveza. Posebno skrb so namenili vključevanju članov v normalno življenje s pomočjo poklicne rehabilitacije, strokovnim usposabljanjem in z zaposlovanjem. S sredstvi loterije je zveza organizirala in izvajala tečaje za nepismene in polpismene ter tiste z nedokončano osnovno šolo. Izvajala je tudi strokovne tečaje za razne poklice. Pouk je potekal v invalidskih domovih. Na tak način je bilo v prvem desetletju usposobljenih več kot 42 tisoč vojaških vojnih invalidov v Jugoslaviji in 1300 v Sloveniji.

Velika skrb je bila namenjena tudi otrokom padlih borcev. Zveza je skupaj z drugimi skrbela za ustanavljanje otroških domov, vzpostavljanje dispanzerjev in otroških bolnišnic. Zveza vojaških vojnih invalidov Slovenije je imela poseben sklad za izobraževanje in štipendiranje otrok. Štipendirala je 365 otrok.

Vladimir Pegan

PRVI VETERANSKI IN BOLNIŠKO PODPORNI DRUŠTVI NA NAŠIH TLEH

I. UVOD

Smo v letu 2014 in zaznamujemo 100-letnico I. svetovne vojne, enega največjih spopadov v zgodovini človeštva, ki se je odvijal tudi na naših tleh. Veteranov in invalidov iz I. svetovne vojne ni več med nami. Med nami so njihovi mlajši bratje iz II. svetovne vojne in osamosvojitvene vojne, ki ji je sledila. Vsi ti možje so bili člani različnih društev vojnih invalidov v različnih državnih tvorbah (AO, SHS, SFRJ). Vendar veterani in invalidi I. svetovne vojne še zdaleč niso bili prvi organizirani „sopotniki“ vojne na zdajšnjem ozemlju Republike Slovenije.

Vojna je stara skorajda toliko kot človeštvo samo. Včasih se zdi, da je vojna edina konstanta v zgodovini človeštva. Z vojno povezujemo smrt, grozo, razdejanje in posledično tudi veterane in invalide. Zato ne čudi, da organizirana skrb za vojne invalide in veterane obstaja vse od antičnih časov. Večinoma je za njih poskrbel njihov vladar ali njihov fevdalni gospod. Z nastopom absolutizma in centralizacije države v 18. in 19. stoletju pa je skrb za veterane in vojne invalide vedno bolj začela prevzemati država. Prvi takšen primer je še vedno slav-

ni Dom invalidov (L'hôtel des Invalides), ki ga je dal zgraditi Ludvik XIV. Njemu so, tako kot ostala Evropa, sledili tudi Habsburžani.¹

V 19. stoletju pa so se veterani in invalidi začeli organizirati sami in ustanavljati svoja veteranska in podporna društva, ki so v svojem sklopu skrbela tudi za vojne invalide. Takšna društva so bila tudi v interesu države, saj so poudarjala domoljubna čustva, zvestobo domovini in cesarju.²

Večji del srednjega in novega veka smo Slovenci preživeli pod cesarstvom, oziroma pod habsburško krono, saj so nam Habsburžani vladali kot cesarji od leta 1452, pa vse do konca I. svetovne vojne.³ Poglejmo si kratek zgodovinski razvoj pod Habsburžani; od prvih zako-

- ¹ Peter Pavel Klasinc ..et al. (Repe, Božo ur.): *Vojni invalidi, Pravna zaščita in organiziranost vojnih invalidov na Slovenskem, ZVEZA DRUŠTEV VOJNIH INVALIDOV SLOVENIJE*, Ljubljana, 2005 - dalje *Vojni invalidi*
- ² Cole, Lawrence: *Military Culture and Popular Patriotism in Late Imperial Austria*, Oxford University Press, 201 - dalje *Cole, Patriotism*
- ³ Ingarao, Charles W.: *The Habsburg Monarchy 1618 – 1815*, Cambridge University Press, 2000 - dalje *Ingarao, The Habsburg*

nov, ki zadevajo veterane in invalide, do prvih društev ustanovljenih na naših tleh.

II. ZGODOVINSKI IN PRAVNI RAZVOJ VETERANSKIH (INVALIDSKIH DRUŠTEV IN ZAKONODAJE POVEZANE Z NJIMI POD HABSBURŽANI)

Alii bella gerunt, tu felix Austria nube, nam quae Mars aliis, dat tibi regna Venus!⁴

Žal zgornji pregovor ni docela držal za habsburške vojake in veterane. Habsburžani so se, kot vse velike rodbine tistega obdobja zapletali v konflikte z rivalskimi rodbinami – državami.

Kot primer naj omenimo vojaško udeležbo Habsburžanov v času t. i. razsvetljenih vladarjev - Marije Terezije in njenih dveh sinov in naslednikov, Jožefa II. in Leopolda II. V tem obdobju od 1740 do 1815, so se recimo zapletli v sledeče vojne - Avstrijsko nasledstveno vojno (1740 – 1748), Sedemletno vojno (1756-1763), Avstrijsko – turško vojno (1787-1791) in vojne francoske revolucije (1792-1815), ki so trajale še pod njihovimi sinovi in vnuki.⁵ Tudi najbolj

večen med habsburškimi vladarji in v slovenskem zgodovinskem spominu zmeraj prisotni Franc Jožef, je za časa svoje 68 letne vladavine sodeloval v petih vojnah.⁶

Z napredkom tehnologije in francosko iznajdbo imenovano **levee en masse** - obveznim splošnim naborom, ki so ga začele posnemati tudi ostale evropske velesile po Franciji, se je število ranjenih in invalidnih vojakov v 19. stoletju temu primerno povečalo, pri čemer je bila avstrijsko–pruska vojna iz leta 1866 za nastanek društev najpomembnejša. Porazu v tej vojni je sledila ustanovitev dvojne monarhije – Avstro-Ogrske, ki je botrovala nastanku prvih veteranskih in bolniških društev na naših tleh. Pred katastrofalnim porazom habsburških sil v bitki pri Karlovem Gradcu (Sadovi), pa je minilo 116 let od prvega sprejetega zakona, ki je načenjal/urejal problematiko vojnih invalidov.

Prvi modernejši zakoni, ki so se nanašali na oskrbo vojnih invalidov, so se pojavili za časa razsvetljenstva. Tudi pri tem je prednjačila Francija. V Habsburškem imperiju je leta 1728 izšla prva odredba, ki je urejala elemente organizirane skrbi in nege za vojne invalide v Avstriji – posestih pod Habsburško krono. Ta odredba je predstavljala izhodišče za prvi zakon o voj-

⁴ *Stavek pripisujejo madžarskemu kralju Matiji Korvinu (1440-1490). Nanašal naj bi se na prakso Habsburžanov, da so prišli do vplivnih pozicij preko družinskih vezi – porok. Dobeseden prevod glasi: Vojskujejo naj se drugi! Ti srečna Avstrija se poročaj, kajti kraljestva, ki jih drugim daje Mars, dobiš ti od Venere!*

Navedeno po Pohl, Walter: *Habsburžani. Zgodovina evropske rodbin*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1994

⁵ Ingaro, *The Habsburgs*, str. 150-178

⁶ *Franc Jožef (1848-1916) - vodja habsburškega cesarstva – pozneje Avstro-Ogrske je bil na čelu države v treh t.i. italijanskih vojnah za neodvisnost (Prva je potekala med 1848-1849, druga leta 1859 in tretja, ki je sovpadala z Avstrijsko-prusko vojno leta 1866.) in v I. svetovni vojni, vse do svoje smrti leta 1916., Ingaro, The Habsburgs, str. 242-248*

nih invalidih. Prvi zakon je bil izdan 28. marca leta 1750 in se imenuje **Ordnung wie die Soldaten insgesamt versorget werden sollen** (Red, na osnovi katerega je treba poskrbeti za vojne invalide). Sestavljen je iz 16. členov.⁷

Med pomembnejšimi odločbami, ki so zapisane v tem zakonu, naj omenimo tisto, ki pravi, da so za vojne invalide razglašeni vsi poškodovanci, ne glede na čin in narodno pripadnost (1. člen). Zakon opredeljuje tudi ozemelsko - narodno pripadnost invalidov. Vojaki iz madžarskega dela monarhije so lahko uporabljali dom invalidov v Budimpešti, tisti iz Češke in Moravske na Moravskem, tisti iz avstrijskih pokrajin pa so lahko uporabljali dom invalidov na Dunaju ali pa na Ptuj, pri čemer je bil slednji še v fazi ustanavljanja (2. člen). Zakon v 4. členu določa še tri različne stopnje invalidnosti, glede na vstop v dom invalidov. V nadaljevanju zakon določa pogoje bivanja, samoodločbo invalidov o izbiri primerne kraja za njihovo bivanje in o njihovih družinah oz. ženah.⁸

Zakon iz leta 1750 pa ni zadostno urejal vseh področij. Zato je Marija Terezija leta 1772 izdala nov uradni predpis **Militaire Invaliden Normale 1772**. Skrajšano so predpis imenovali **normalije**. Predpis je bil pravno opredeljen kot zakonski oz. podzakonski akt. Izdan je bil na osnovi sklepa vojaške komande v Temišvaru, v Banatu. **Normalije** so bile popisane na kar 30 straneh.⁹

⁷ *Ordnung wie die Soldaten insgesamt versorget werden sollen 1750, Vojni invalidi, str. 59-63*

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Militaire Invaliden Normale 1772, Vojni invalidi, str. 64-65*

Normalije določajo pravice vojnih invalidov, ne glede na rod vojske, v katerem so služili – pehoti ali konjenici. V njih so navedene definicije, kdaj je vojak imenovan za vojnega invalida in kdaj izpolnjuje pogoje za sprejem v hišo invalidov. Normalije so opredelile več stopenj invalidnosti. Od stopnje invalidnosti je odvisna višina denarne podpore in stopnja nege v hiši invalidov. Komisije, ki so določale stopnjo invalidnosti in s tem višino denarne podpore, so bile strogo izbrane. Pri svojem delu so morale komisije upoštevati mnenje vojaškega zdravnika. Vojne invalide - veterane pa normalije po drugi strani delijo na dve oz. tri skupine. V prvi skupini so tisti vojaki, ki še lahko v določeni meri opravljajo vojaško službo. V drugi skupini pa so le delno sposobni vojaki invalidi. V nadaljevanju normalije določajo skrb in nego za prave invalide – **realinvaliden** (te lahko štejemo, kot tretjo skupino), katerim je hiša invalidov namenjena.

Realinvalidi so vojni invalidi, ki svojih vojaških dolžnosti ne morejo več opravljati. Normalije pa razširjajo organizacijo nege in skrbi za vojne invalide tudi na njihove otroke. V predpisih ni vedno točno določeno ali se skrb in nega nanašata na otroke vojnih invalidov ali na otroke padlih vojakov. Višino pokojnine invalidnega vojaka pa je določal njegov vojaški čin.¹⁰

Tudi nemirni naslednik in sovladar Marije Terezije Jožef II. je izdajal zakone in predpise o vojnih invalidih. Jožef II. kot sovladar ni imel

¹⁰ *Ibidem.*

prevelikega vpliva na politiko svoje matere. To je skušal nadoknaditi kot samostojen vladar. Idej za reforme mu ni primanjkovalo - izdajal je v povprečju 700 odlokov letno (gospa mati so izdajali okoli 100 odlokov letno). Zakone in odloke je sprejemal z neverjetno hitro, mnogokrat nepremišljeno.

Pri tem je naletel na odpor večine svojih podložnikov:

- cerkvenih krogov, zaradi širjenja vpliva države na račun cerkve in ukinjanja samostanov, ki so posledično postali last države;
- Madžarov in prebivalcev Avstrijske Nizozemske, zaradi centralizacije države in višje obdavčitve;
- lastnih podložnikov v nemških dednih deželah, zaradi tolerančnih zakonov glede Židov in protestantov itn.

Zaradi splošnega nerazumevanja in nepriljubljenosti mnogi izmed njegovih zakonov in odlokov niso ostali dlje časa v veljavi. Po njegovi smrti so jih večino opustili, nekatere med njimi pa je njegov brat in naslednik Leopold II. ohranil. Dva zakona in predpisa iz prvih let vladavine Jožefa II. (1780 – 1784), sta se nanašala tudi na vojne invalide. Prvi se imenuje **Invalidenverpflegung. N. I. Gesetze und Verordnungen in Rücksicht der Invalidensachen und Soldatenkinderunterbringung. – Oskrb invalidov. Zakoni in predpisi glede invalidskih reči** in nastanitve vojaških otrok. Ta zakon ukinja denarne nadomestke za invalide

iz tajnega kameralnega denarnega urada (**geheimer Kameralzahlamt**). Denarna nadomestila naj bi vojni invalidi po novem dobivali od dežel – provinc (**Dominien**). V madžarskem delu so bili ti nadomestki pregledani s strani ogrske kronske straže.¹¹

Drugi predpis je bil iz istega leta – oktobra 1781 (**Weinmonat**) – **Hochdekret vom 31. Weinmonat**. Ta je bil namenjen prostovoljcem med vojaškimi invalidi in upokojenimi oficirji, podoficirji in navadnimi vojaki, njihovim ženam in otrokom, ki so se bili pripravljeni naseliti na Sedmograškem (Siebenburgen). Predpis je bil objavljen na 12 straneh.¹²

Leta 1856 je stopila v veljavo zakonodaja, ki je na novo urejala pokojnine oficirjev. Za razliko od normalij ni bil več pomemben le čin invalidnega vojaka (štela je tudi vojaška doba in vojne zasluge). Nova zakonodaja je urejala tudi usodo vdov oficirjev. Te so bile odvisne od t. i., ženitne varščine.

Leta 1871 je bila sprejeta predelana **Odredba za oskrbo invalidnih vojakov**. Odredba je uva-

¹¹ Zakon je bil izdan 24./25. Januarja 1781. Objavljen je v knjigi: *Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II für die k. k. Erblander ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer Systematischen Verbindung enthält die Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1780 bis 1784, Siebenter Absatz*, 215-216, dalje *Handbuch* (Oba zakona in predpisa iz tega obdobja 1780-1784 so objavljeni v tej knjigi na straneh 215-226)

¹² *Handbuch*, 216-226. Več o teh dveh zakonih v članku Pastar, Andrej, *Invalidska zakona in predpisa na začetku vladavine Jožefa II. (1780 – 1784)*, Naše vezi, Ljubljana, marec 2014, št. 58, str. 9-10

jala novosti pri izračunih dodatkov k podpori za invalide. Dodatki so se računali glede na stopnjo invalidnosti vojaka in na višino njegovega čina. Ta odredba ni nikdar popolnoma zaživela v praksi. Konec leta 1785 pa je izšel **Zakon o skrbi vojaških oseb**. Njegovo osnovo je tvorila odredba iz leta 1871. Zakon omenja invalide le v posameznih členih, ki govorijo o ocenah invalidnosti in pogojih sprejetja vojnih invalidov v hiše invalidov. Hkrati je zakon določal dva načina izplačila pokojnin za invalide; občasno in redno pokojnino. Ta se mora izplačati vojnim invalidom na začetku meseca vnaprej.¹³

Zakon o obveznosti države do vojnih invalidov iz leta 1880 je izboljšal vse prejemke vojakov, še posebej vojnih invalidov. Višina pokojnine je bila vezana na stopnjo invalidnosti vojaka.

Takšno je bilo stanje glede zakonodaje v AO za časa ustanovitve prvih veteranskih in bolniško podpornih društev na zdajšnjem slovenskem ozemlju.¹⁴

III. PRVI DRUŠTVA NA SLOVENSKEM OZEMLJU IN NJUN NASTANEK ZA ČASA DUALIZMA

Ustanavljanje društev in delovanje v njih je bilo državljanom habsburškega imperija dovoljeno od leta 1848 dalje. To jim je omogočala t. i.

Pilesdorferjeva ustava z dne 25. aprila 1848. Že s **kromeriško ustavo** iz leta 1849, v kateri je prevladal centralistični absolutizem, so bila društva dovoljena, vendar nezaželena. Tak sistem se je obdržal naslednjih 18 let. Primer takšnega absolutizma je cesarski patent iz leta 1852 (**Kaiserlicher Patent vom 26. November 1852**), ki določa osnove za oblikovanje društev. V bistvu je uzakonil koncesijski sistem delovanja društev. Društva, če so že delovala, so bila strogo nadzorovana.¹⁵

Za društven premik v zatohli habsburški monarhiji, prepleteni s cenzuro, ovaduštvom in počasnostjo (t. i. slavna dunajska počasnost - **komodität**) se je morala zgoditi revolucija ali pa vojna. Revolucija se je zgodila leta 1848, torej je bila na vrsti vojna in poraz v njej. Kot sem že omenil, je v letu 1866 Habsburški imperij doživel dva vojaška poraza v avstrijsko-pruski vojni in v 3. italijanski vojni za neodvisnost. Predvsem je bil boleč poraz s Prusijo, saj avstrijski porazi v Italiji niso bili tako usodni, na morju pa so, istega leta pri Visu, presenetljivo zmagali pod vodstvom najslavnejšega marmorskega admirala Tegetthoffa. V najbolj številčni bitki 19. stoletja pri Karlovem Gradcu so bili Avstrijci usodno poraženi. Avstrijcev je bilo

¹³ Vojni invalidi, str. 65-68

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ *Allerhöchstes Patent vom 25. April 1848, Verfassungs-Urkunde des österreichischen Kaiserstaates., Entwurf des österreichischen Reichstages welcher in der Zeit vom 22. Juli 1848 bis 4. März 1849 getagt hat zuerst i Wien, ab dem 22. November 1848 in Kremsier (Mgft. Mähren) (Kremsier Entwurf), Kaiserlicher Patent vom 26. November 1852*

213 tisoč, na njihovi strani pa se je borilo še 23 tisoč Sasov. Njihovih nasprotnikov Prusov je bilo 221 tisoč. Boljša organizacija in tehnologija je odločila o zmagi Prusov. Prusi so poleg uporabe telegrafa in boljše izrabe železniških prog imeli še odločilno prednost na bojišču samem – uporabljali so Lorenzove puške na zadnjo polnitev, ki so bile mnogo bolj sofisticirane, hitrejše in smrtonosnejše od avstrijskih, ki so se še vedno polnile v stilu Napoleonovih vojn od spredaj. Sledil je masaker. Bitka je zahtevala 31 434 žrtev na habsburški strani (5793 ubitih, 7836 pogrešanih, 8514 ranjenih in 9291 zajetih) in 9172 žrtev na Pruski strani (1935 mrtvih in 7237 ranjenih) v enem dnevu.¹⁶

Po porazu je nastopilo obdobje dvojne monarhije - Avstro-Ogrske (1867-1918). Konservativni krogi so morali po zunanje-političnih neuspehih popustiti na notranje-političnem področju. Sledilo je obdobje oživitve družabnega življenja.

Že istega leta izide Zakon o društvih iz leta 1867 (**Gesetz vom 15. November 1867 über das Vereinsrecht**). Ta je ostal v veljavi več kot 50 let, vse do razpada Avstro-Ogrske. Med prvimi društvi, ki so se začela ustanavljati, so bila vojaška društva. Tem so sledila veteranska

(invalidska) in vojaško podporna društva. Društva so uživala podporo države, saj so krepila patriotizem in kult cesarja med prebivalstvom. S svojim pojavom in vplivom, tudi moralnim, so pozitivno vplivala na druge člane družbe, predvsem na najmlajše – bodoče vojake. Veterani so med drugim nastopali na prireditvah v svojih uniformah, okrašeni z odlikovanji, prapori ... Mnogo društev je nosilo imena pripadnikov habsburške monarhije ali pa maršala Radetzkyja, katerega kult je bil eden pomembnejših v dvojni monarhiji. Najvišje na piedestalu je bil seveda Kaiser Franc Jožef. Podoben vzpon patriotizma lahko opazimo v vseh večjih evropskih silah ob koncu 19. Stoletja. V Nemčiji je tako obstajal kult cesarja in Bismarcka, v Italiji Garibaldija itn.¹⁷

Prvi dve veteranski in bolniško podporni društvi na slovenski tleh sta bili ustanovljeni v istem mestu, ki je v 19. stoletju pridobilo na pomembnosti, predvsem zaradi prihoda železnice. Maribor je v tem obdobju začel postajati prestolnica južne Štajerske in je za sabo v urbanem razvoju pustil dve mnogo slavnejši in zgodovinsko pomembnejši mesti - knežje mesto Celje in najstarejše slovensko mesto Ptuj. Pri tem ne smemo pozabiti tudi vojaške infrastrukture v Mariboru samem. Zato ne preseneča, da sta društvi nastali v tem, tedaj

¹⁶ Elektronski vir: http://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_K%C3%B6niggr%C3%A4tz; Talijančič, Mate, *Plava grobnica Jadrana, HKD Sv. Cirila i Metoda, Zagreb, 1989, str. 163-167*

¹⁷ Več o tej tematiki si lahko preberete v omenjeni knjigi Lawrence Cola, *Military Culture and Popular Patriotism in Late Imperial Austria; Vojni invalidi str. 67*

še večinoma nemškem mestu. Ne smemo pa pozabiti, da je bilo podeželje večinoma posejano s slovenskim živiljem, ki je tvoril večino tudi med navadnimi vojaki v pehotnih bataljonih, ki so izvirali iz te regije.¹⁸

V knjigi **Vojni invalidi**, v prvem delu – VOJNI INVALIDI V ČASU AVSTRIJE IN AVSTRO-OGRSKE dr. Peter Pavel Klasinc obširno opiše in razloži organizacijo ter nastanek prvih veteranskih (invalidskih) društev pri nas. Pri svoji raziskavi je spregledal le, da je bilo najstarejše veteransko društvo v Mariboru – **Mariborsko veteransko in bolniško podporno društvo nadvojvode Friderika (Marburger Militär-Veteranen- und kranken- Unterstützungs-Vereins, 'Erzherzog Friderich')** priznано – oziroma je bil njegov statut s strani države priznan kasneje, kot je bil to primer pri drugem ustanovljenem društvu.

Dr. Klasinc pravilno ugotovi, ko piše: '*... začnimo z opisom ustanovitve in začetkov delovanja prvega mariborskega veteranskega društva, ki se je imenovalo Mariborsko veteransko in bolniško podporno društvo nadvojvode Friderika. S postopkom ustanovitve so predlagatelji začeli leta 1873, nato pa leta 1874 in 1875 nadaljevali z registracijo in izdelavo statuta, ki naj bi ga oblast potrdila ter tako*

omogočila zaključek registracije in nemoteno delovanje.'¹⁹

Veteransko društvo nadvojvode Friderika naj bi bilo torej ustanovljeno med leti 1873 - 1875 (točnega datuma ustanovitve se med ohranjeno dokumentacijo ne da zaslediti). Proces registracije naj bi potekal okoli pet let. Društvo je dobilo potrditev statusa od Cesarsko-kraljevega namestništva v Gradcu šele leta 1880, če smo natančni 16. oktobra 1880. Obstaja pa ohranjena dokumentacija iz leta 1876 – Statuti poslani Cesarsko-kraljevemu namestništvu v Gradec in **Statuti mariborsko veteransko in bolniško podpornega društva nadvojvode Friderika (Statuten des I. Marburger Militär-Veteranen - und kranken - Unterstützungs- Vereins, 'Erzherzog Friderich')**, ki so bili objavljeni v Mariboru leta 1880. Pri obeh dokumentih je natiskana tudi letnica ustanovitve – 1875 (*Gegründet im Jahre 1875*). Proces registracije vse do formalnega priznanja društva je vseeno potekal vsaj pet let.²⁰

Pri tem moramo upoštevati, da je bilo drugo mariborsko veteransko društvo ustanovljeno kasneje, kar izdaja že samo ime društva – **II. Marburger Militär -Veteranen - und kranken**

¹⁹ Vojni invalidi, str. 78

²⁰ Statuten des I. Marburger Militär-Veteranen- und kranken-Unterstützungs- Vereins "Erzherzog Friderich", Maribor, 1876 – pismo naslovljeno na Cesarsko-kraljevemu namestništvu v Gradcu 1876; Statuten des I. Marburger Militär-Veteranen- und kranken- Unterstützungs- Vereins "Erzherzog Friderich", Maribor, 1880.

¹⁸ Več o tej temi in o slovenskih fantih in njihovem služenju vojaštva za časa dvojne monarhije priporočam knjigo dr. Roka Stergarja, *Slovenci in vojska, 1867- 1914 (Slovenski odnos do vojaških vprašanj od uvedbe dualizma do prve svetovne vojne)*.

- **Unterstützungs - Vereeins.** Ustanovljeno je bilo pa leta 1878 in je svoj statut dobilo le nekaj mesecev po ustanovitvi, natančneje 20. aprila 1878.²¹

Zakaj je prišlo do takšnega odloga. Odgovor je verjetno v humanitarni naravnosti Vetranskega društva nadvojvode Friderika. Stvar je znova opisal dr. Klasinc v že večkrat omenjeni knjigi Vojni invalidi: *Mariborsko vojaško veteransko in bolniško podporno društvo si je desetletja in vse do začetka prve svetovne vojne prizadevalo za uveljavitev bolniškega podpornega zavarovalnega sistema, kar je bilo v nasprotju s pravili o delovanju vojaških veteranskih društev. Zaradi tega je prihajalo do pogostih sprememb statuta društva. Ljudje, ki so začasno ali dalj časa vodili društvo, so na vlado in na deželno namestništvo v Gradec večkrat pošiljali prošnje, da bi jim le potrdili določene člene statutom, s katerimi bi izboljšali status vojnih invalidov.*²²

Upoštevati je treba, da sta društvi dobili dovoljenje po različnih zakonih oziroma odlokih. II. mariborsko društvo je dobilo odobritev o obstoju po 9. členu **Zakona o društvih iz leta 1867**. Medtem ko je I. mariborsko društvo nadvojvode Friderika, dobilo dovoljenje Cesarsko-kraljevega namestništva v Gradcu le z odlokom (*Genehmigt mit Erlaß der Hohen*

Statthaltere in Graz & 15486 vom 16. Oktober 1880). Temu sta bila prirejena tudi statuta. Starejši statut I. društva je obsežnejši in ima 52. členov in je natiskan na 25 straneh. Statut II. mariborskega društva ima 34. členov in je tiskan na 15 straneh. Pri tem ni pomembna le dolžina statutom samih, temveč njuna vsebina. Statut **mariborsko veteransko in bolniško podpornega društva nadvojvode Friderika** se izrecno zavzema za skrb in nego obolelih in poškodovanih članov (2. člen), medtem ko se **II. mariborsko veteransko in bolniško podporno društvo** ukvarja s skrbjo obolelih le bolj na splošno. Predvsem skrbi za dostojen pokop preminulih članov itn. Zato ne bi presenečalo, če bi bili obe društvi ustanovljeni s strani istih ljudi. Ti so nato po dolgotrajni registraciji I. društva ustanovili še II. društvo, ki se je v statutu bolj ujemalo s strogimi cesarsko-kraljevimi predpisi. Tako je bil volk sit in koza cela.

Postavlja se nam vprašanje, katero izmed društev je „formalno“ starejše, oziroma katero letnico ali datum naj sprejmemo za mero-dajnega. Starejše **Mariborsko veteransko in bolniško podporno društvo nadvojvode Friderika** je bilo ustanovljeno že leta 1875, vendar je bilo uradno priznано šele v drugi polovici leta 1880. Mlajše **II. mariborsko veteransko in bolniško podporno društvo** pa je bilo uradno priznано leta 1878.

Zgodovinska znanost nas uči, da zgodovinar pri svojem delu zbira podatke, jih analizira in vrednoti, pri tem pa skuša biti čim bolj objek-

²¹ II. Marburger Militär -Veteranen - und kranken - Unterstützungs - Vereeins, Maribor, 1878.

²² Vojni invalid, str. 79-80

tiven. Zgodovinopisje samo, naj bi okvirno podarjalo in sprejemalo ter razglašalo splošno sprejete družbeno-civilizacijske moralne norme. Potemtakem vprašanje o prvem veteranskem (invalidskem) društvu ni le kronološke, temveč tudi moralno-etične narave. Odgovor je v obeh primerih preprost.

Prvo veteransko (invalidsko) društvo na naših tleh je Mariborsko veteransko in bolniško podporno društvo nadvojvode Friderika, pa ne zaradi samega leta njegove ustanovitve (1875), ampak zaradi njegovega poslanstva, saj je oralo ledino za vsa podobna društva v dvojni monarhiji, bodisi na Štajerskem, Kranjskem ali Koroškem in Primorskem.

III. NAMESTO ZAKLJUČKA

Smo v letu 2014 in obhajamo 100. obletnico začetka I. svetovne vojne, v upanju, da se takšen konflikt ne bo več ponovil. Če želi človeštvo uspeti v svojih prizadevanjih, da se izognemo takšnemu konfliktu, moramo slediti moralnim in etičnim normam, ki so bila splošno sprejeta in so jih upoštevali že pred več kot 100 leti. Že prva veteranska in invalidsko podporna društva pri nas so bila nadnacionalna združenja – dejstvo, ki se še kako poudarja v Evropski uniji in v OZN dandanes.

... Naše društvo sestavlja enotno in trdno telo, ki v sebi združuje različne nacionalnosti in karakterje, pa vendar smo si vsi enotni in složni v prepričanju, da smo v prejšnji

vojaški službi, kljub nekaterim grenkim in težkim dnev izpolnili svojo dolžnost.....

Maribor, marca 1878.²³

Andrej Pastar

IV. VIRI IN LITERATURA

I. VIRI

- Ordnung wie die Soldaten insgesamt versorget werden sollen 1750
- Militaire Invaliden Normale 1772
- Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II für die k. k. Erblander ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer Systematischen Verbindung enthält die Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1780 bis 1784, Siebenter Absatz,

Poglavji:

- Invalidenverpflegung. N. I. Gesetze und Verordnungen in Rücksicht der Invalidensachen und Soldatenkinderunterbringung,
- Hochdekret vom 31. Weinmonat

23 *Unser Verein bildet einen einheitlichen und festen Körper, er faßt in sich verschiedene Nationalitäten und Characktere, und doch sind alle einig und beseelt mit dem Bewußtsein, im ehemaligen Kriegstande trotz der manchen bitteren und schweren Tage vereint die Pflicht erfüllt zu haben...*

Marburg im März 1878.

Statuten des II. Marburger Militär -Veteranen - und kranken - Unterstützungs - Vereins, Maribor, 1878, str. 4-5.

- Allerhöchstes Patent vom 25. April 1848, Verfassungs-Urkunde des österreichischen Kaiserstaates.,
- Entwurf des Österreichischen Reichstages welcher in der Zeit vom 22. Juli 1848 bis 4. März 1849 getagt hat zuerst i Wien, ab dem 22. November 1848 in Kremsier (Mgft. Mähren) (Kremsier Entwurf).,
- Kaiserlicher Patent vom 26. November 1852
- Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich Jahrgang 1867. LVIII. Stück.; Gesetz vom 15. November 1867 über das Vereinsrecht
- Statuten des I. Marburger Militär-Veteranen- und kranken- Unterstützungs- Vereeesins 'Erzherzog Friderich'', Maribor, 1876 – pismo naslovljeno na Cesarsko-kraljevemo namestništvo v Gradec 1876.
- Statuten des I. Marburger Militär-Veteranen- und kranken- Unterstützungs- Vereeesins, 'Erzherzog Friderich'', Maribor, 1880.
- II. Marburger Militär -Veteranen - und kranken - Unterstützungs – Vereeesins, Maribor, 1878.
- narchy 1618 – 1815, Cambridge University Press, 2000
- Peter Pavel Klasinc et al. (Repe, Božo ur.): Vojni invalidi, Pravna zaščita in organiziranost vojnih invalidov na Slovenskem, ZVEZA DRUŠTEV VOJNIH INVALIDOV SLOVENIJE, Ljubljana, 2005
- Talijančić, Mate, Plava grobnica Jadrana., HKD Sv. Cirila i Metoda, Zagreb, 1989
- Pohl, Walter: Habsburžani. Zgodovina evropske rodbin., Mladinska knjiga, Ljubljana 1994
- Pastar, Andrej: Invalidska zakona in predpisa na začetku vladavine Jožefa II. (1780 – 1784), Naše vezi, Ljubljana, 2014
- Stergar, Rok: Slovenci in vojska, 1867- 1914 (Slovenski odnos do vojaških vprašanj od uvedbe dualizma do prve svetovne vojne),
- Elektronskivir:http://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_K%C3%B6nigsberg

II. LITERATURA

- Cole, Lawrence: Military Culture and Popular Patriotism in Late Imperial Austria, Oxford University Press, 2014
- Ingarao, Charles W.: The Habsburg Mo-

DRŽAVNA ZAŠČITA INVALIDOV V ČASU OD PRVE DO DRUGE SVETOVNE VOJNE V JUGOSLAVIJI (1914–1941)

Prva svetovna vojna je v organizacijo skrbi in nege za vojne invalide prinesla velike spremembe. Zaradi velikega števila vojnih invalidov je država želela te čim prej usposobiti za normalno življenje. Celoten sistem organizirane skrbi in nege za vojne invalide so razdelili na posebne komisije. Tako je začela še isto leto na Štajerskem in v nekaterih drugih deželah Avstro-Ogrske delovati **posebna deželna komisija za preskrbo vračajočih se vojakov – invalidov** (ustanovljena z odlokom ministrstva za notranje zadeve z dne 16. 2. 1915). *»Vojnim invalidom, ki se vračajo zopet domov, nismo dolžni samo največjega spoštovanja in občudovanja, temveč moramo skrbeti tudi za njih bodočnost in storiti vse, kar je v naši moči, da se jih uvede zopet v urejeno pridobitno življenje«*, je leta 8. 10. 1915 objavil časnik Učiteljski tovariš (št. 15, str. 2) in pri tem v prispevku izpostavil pomen komisije: *»Mnogoterna in obsežna je naloga te komisije: Ortopedično specialno zdravljenje; preskrba umetnih udov; šolanje nosilcev protez; zagotovitev sprejema in zdravljenje v zdraviliščih, letoviščih in domovih za bolne na pljučih, končno posredovanje dela.«*

S prvo svetovno vojno se je zelo razvila ortopedija oziroma zagotavljanja nadomestnih udov oziroma protez. V tesni povezavi z **ortopedijo** ter s ciljem hitrejšega vključevanja vojnih invalidov v vsakdanje življenje sta bili **organizacija in izvedba t. i. šol invalidov**, ki sta potekali pod okriljem invalidskih komisij.

S koncem prve svetovne vojne so se problemi invalidske zaščite povečali. V Jugoslaviji je bilo okrog 90 tisoč vojnih invalidov, 180 tisoč vojnih vdov in 200 tisoč vojnih sirot padlih vojakov. Poleg invalidov so se vračali tudi bolni, poškodovani in onemogli vojaki s front, ki niso bili več delovno sposobni. Veliko mož se po končani vojni ni vrnilo s front in iz ujetništva; bili so pogrešani. Vdove padlih in žene pogrešanih vojakov so potrebovale pomoč za preživljanje svojih družin. Lažji invalidi so potrebovali državno pomoč in zaščito ob iskanju primerne zaposlitve na trgu dela.

Od konca vojne do septembra 1920 je bila invalidska zaščita različno urejena po posameznih pokrajinah. V Sloveniji so takrat slovenske voja-

ške in civilne oblasti avtonomno odločale o vseh invalidskih zadevah ter tudi zagotavljale materialna sredstva. Slovenska Narodna vlada SHS v Ljubljani je že 20. novembra 1918 izdala **Uredbo o zaposlovanju invalidov**, ki govori o prednostnem zaposlovanju vojaških invalidov v javnih uradih in podjetjih, zavodih, uradih, občinah in obratih, ki so pod državnim nadzorstvom. 16. decembra 1918 je ustanovila posebno invalidsko komisijo in pozvala vse vojaške poškodovance, naj se javijo na pregled za ugotovitev invalidnosti. Po razpadu habsburške monarhije so izplačila invalidskih pokojnin prenehala. Slovenija je to breme uspešno prevzela nase in z lastnimi sredstvi omogočala redno izplačevanje invalidskih in družinskih podpor. Drugje pa ni bilo tako. Višino invalidskih pokojnin in podpor so sicer na novo določili leta 1919 v vseh pokrajinah, a jih niso izplačevali.

Začasna ureditev, ki je temeljila na Uredbi o začasni pomoči invalidom in rodbinam padlih vojakov z dne 14. februarja 1920, je trajala do konca leta 1925. Uredbo je nasledil **Zakon o začasni pomoči invalidom iz leta 1921**, ki je zagotavljal pravico do državne pomoči: vojaškim invalidom; vojnim ujetnikom, internirancem in konfinirancem, če so postali invalidi; civilnim invalidom ter rodbinam padlih, umrlih in pogrešanih vojakov; tuji državljani – invalidi so imeli zaščito v obsegu določil po mednarodnih pogodbah. Posebnost tega zakona je bila, da je nudil invalidsko zaščito tudi nekaterim civilnim invalidom, ki so bili žrtve vojnih operacij ali sovražnikove krutosti, česar poznejši invalidski zakoni niso imeli. Materialna

sredstva invalidske zaščite je prevzel državni proračun. Za pokrivanje teh stroškov je država predpisala poseben invalidski davek. V tem obdobju so nastajale velike in nepravilne razlike med pokrajinami glede višine začasnih invalidskih pokojnin in še zlasti glede obsega invalidske zaščite, ki so se ohranile še zelo dolgo. Čeprav **Vidovdanska ustava iz leta 1921** ni ločevala invalidskih pravic po narodnosti in je v 32. členu določala: »Invalidi, vojne sirote, vojne vdove in siromašni, za delo nesposobni roditelji padlih ali v vojni umrlih vojakov uživajo posebno državno zaščito in pomoč v znak priznanja,« so razlike v invalidski zaščiti ostale.

Kljub temu, da je **Invalidski zakon iz leta 1925** (17. november) formalno izenačil invalidske pravice v vsej državi, spremenil definicijo vojnega invalida, ki ni bila več zaznamovana s posledicami prve svetovne vojne, pa so se prejšnje razlike med Srbijo in Črno goro na eni strani ter drugimi pokrajinami na drugi deloma ohranile prek prehodnih določb. Še posebej pa je pomembno ustavno pojmovanje invalidske zaščite, ki da **ni socialna pomoč vojnim žrtvam, pač pa narodno priznanje**.

V novonastali državi Srbov, Hrvatov in Slovencev (od 1929 je bila to kraljevina Jugoslavija) so se vojni invalidi leta 1919 organizirali v okviru **Vsejugoslovanskega združenja vojnih invalidov**. Združenje je v tem času, od leta 1921 do leta 1941, ko je bilo prepovedano s strani okupatorskih oblasti, izdajala glasilo Vojni invalid. V prvi številki z dne 15. 9. 1921 preberemo, da ima zdru-

ženje na Štajerskem in Kranjskem že 16 poverjeništev in 24 podružnic. Invalidska društva so bila v Sloveniji pomembne socialne, kulturne in stanovske organizacije, ki so delovale na osnovi samopomoči, dobroteljnosti in zakonskih pooblastil. Članstvo v tem združenju je bilo obvezno.

PRVI JUGOSLOVANSKI INVALIDSKI ZAKON (1925)

Prvi jugoslovanski invalidski zakon so pripravljali več let. Izdelanih je bilo pet zakonskih načrtov. Zakon je ukinil obvezno članstvo v invalidskih organizacijah. Združenje vojnih invalidov je tako imelo pri urejanju državne invalidske zaščite le posvetovalno vlogo. Predlagalo je številne spremembe in izboljšave invalidskega zakona, a največkrat s svojimi predlogi ni uspelo. Leta 1923 je bila opravljena revizija vseh invalidskih odločb in kar tretjina vojnih invalidov je takrat izgubila državno invalidsko zaščito. V Sloveniji se je takrat število vojnih invalidov zmanjšalo za 59 odstotkov.

Vojni invalidi so imeli pravico do brezplačnega zdravljenja, protez in drugih ortopedskih pripomočkov, poklicne rehabilitacije, olajšav za opravljanje obrti, prednost pri dobivanju državnih služb, pravico do podpor in posojil za ustanovitev ali izboljšanje samostojnega pridobitnega podjetja, brezplačno vožnjo in popust na železnici, pravico do vzdrževanja v invalidskih domovih in pogrebne stroške. Zakon je uvedel več novosti. Uživanci invalidnine so lahko zahtevali, da jim država njihovo invalidnino odkupi, če bi s to odkupnino lahko sebi in svoji družini zagotovi-

li boljše življenje kot s prejemanjem redne letne invalidnine. Odkupnina je bila enkratna. Kljub povečanju skupne vsote invalidnin in invalidskih dodatkov na eni strani ter zmanjšanju števila uživalcev invalidske zaščite na drugi strani se v pokrajinah nekdanje Avstro-Ogrske invalidski prejemki niso prav nič povečali. Kljub načelnemu izenačevanju invalidskih prejemov v vsej državi so se razlike celo povečale.

DRUGI INVALIDSKI ZAKON (1929)

Invalidska zaščita po invalidskem zakonu iz leta 1925 se je razvijala v razmeroma ugodnih ekonomskih razmerah doma in v svetu. Velika gospodarska kriza pa je leta 1929 botrovala k sprejetju **drugega invalidskega zakona, ki je močno okrnil invalidske pravice.**

Do invalidskih prejemkov so imeli pravico samo siromašni invalidi in siromašne družine padlih vojakov ter umrlih težjih invalidov. Vse invalidske pravice so izgubili vojni invalidi z manj kot 30-odstotno stopnjo invalidnosti. Invalidsko zaščito so izgubile vse civilne žrtve vojne, invalidske prejemke pa tudi vojaški mirnodobni invalidi. Število koristnikov invalidske zaščite se je skoraj prepolovilo, sredstva so se znižala za 47 odstotkov.

UREDBA O VOJNIH INVALIDIH IN OSTALIH VOJNIH ŽRTVAH IZ LETA 1938

V politično napetih razmerah vojne nevarnosti ni bilo brez pomena, da so bile z uredbo o vojnih invalidih iz leta 1938 vrnjene vse invalidske pra-

vice 16.725 vojnim invalidom in 68.230 vdovam iz prve svetovne vojne, ki so jim bile leta 1929 odvzete, ter da je dobilo invalidsko zaščito tudi 14.700 civilnih žrtev prve svetovne vojne. Uredba je popolnoma **izenačila invalidsko zaščito za vse invalide v vsej državi**. Višina invalidnine je bila odvisna samo od stopnje invalidnosti (vojaški čin ni več vplival na to), premoženjsko stanje upravičenca je vplivalo samo na pravico do draginskih dodatkov.

Uredba je zagotavljala ustrezno državno zaščito invalidov in družin padlih v vojni ter zaščito družin umrlih vojnih invalidov. V tem obdobju se je število invalidov in družinskih članov padlih v vojni že močno znižalo; umrljivost vojnih invalidov je znašala okrog 8 odstotkov letno in je po oceni državne komisije za projekt invalidskega zakona naraščala vsako leto za en odstotek. Zviševalo pa se je število družinskih članov umrlih vojnih invalidov (predvsem vdov), ki so imeli pravico do državne invalidske zaščite.

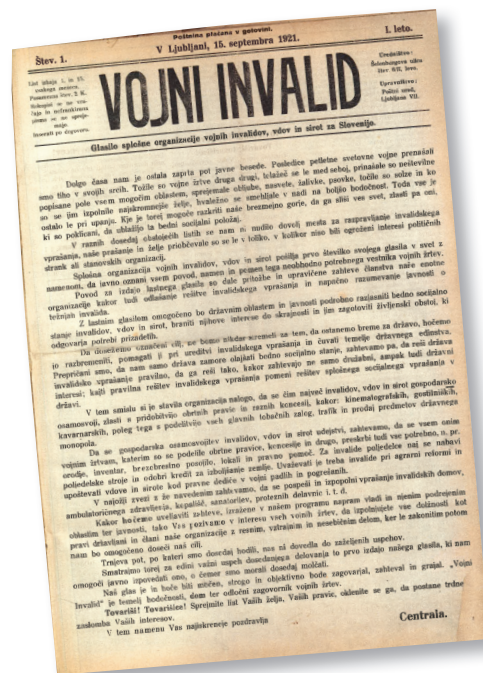
V tem času je bilo članstvo v združenjih vojnih invalidov obvezno. S tem je zveza vojnih invalidov kot invalidska organizacija znova dobila pristojnosti sodelovanja pri reševanju invalidskih zadev, kot jih je imela do leta 1925. Na primer, predstavniki invalidskih organizacij so bili člani različnih državnih komisij, kot je komisija za pregled invalidov in določanje stopnje invalidnosti. Članarina je znašala 1 odstotek vseh invalidskih prejemkov in so jo pobirali ob izplačevanju invalidnin.

Andreja Markovič

Viri:

Časnik Učiteljski tovariš, 8.10.1915, št. 15, str. 2

Vojni invalidi: pravna zaščita in organiziranost vojnih invalidov na Slovenskem / Peter Pavel Klasinc ... [et al.]; [uredil Božo Repe]. – Ljubljana : Zveza društev vojnih invalidov Slovenije, 2005

Organizacije vojni invalidov so se zavedale, da je poleg skrbi za invalide nujna tudi dobra informiranost o možnostih in pravicah, ki jih imajo. Zato so že leta 1921 začeli izdajati prvi časopis, v katerem so invalide obveščali tudi o tem. Na fotografiji je posnetek prve številke glasila Vojni invalid, ki je bil »Glasilo splošne organizacije vojnih invalidov, vdov in sirot« in je prvič izšel 15. septembra 1921.

VOJNI INVALIDI PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Med drugo svetovno vojno je invalidska zaščita delovala v omejenem obsegu. Na nemškem okupacijskem območju so uveljavljali nacistični sistem invalidske organizacije, delovanje Združenja vojnih invalidov Jugoslavije pa prepovedali in organizacije razpustili. Obveznosti do vojnih invalidov so prevzele okupatorske države in »države pridobitnice« s sporazumom o delitvi premoženja in obveznosti nekdanje države Jugoslavije. Rimski dogovor o delitvi državnih obveznosti, ki je bil potrjen 22. julija 1942 na konferenci, je določil obveznosti do vojnih invalidov, ki so jih prevzele okupatorske države oziroma države pridobitnice v naslednjem razmerju. Nemčija je prevzela pet odstotkov obveznosti, Italija, Madžarska in Bolgarija po osem odstotkov, Neodvisna država Hrvaška 42 odstotkov in Nedičeva Srbija, ki jo je zastopala nemška vlada, 29 odstotkov obveznosti. Izplačevanje invalidskih pokojnin pa je bilo omejeno glede na izvajanje oblasti samo v krajih in mestih, kjer je bilo to mogoče in če so to omogočala razpoložljiva materialna sredstva. Vojni invalidi so med vojno živeli težko, pestile so jih vse vojne tegobe, vsestransko pomanjkanje in neustrezna zdravstvena zaščita. Med vojno je umrla več kot tretjina vojnih invalidov.

Leta **1945** (30. 9.) so se vojaški (vojni) invalidi znova organizirali v **Zvezo vojaških vojnih in-**

validov Slovenije (ZVVIS), ki se je leta 1962 združila z Zvezo borcev NOB Slovenije.

Zveza vojaških vojnih invalidov Slovenije je združevala vojaške vojne invalide, družine padlih borcev, družine umrlih vojaških vojnih invalidov in mirnodobne vojaške invalide. Organizirana skrb za ranjence in invalide ter njihova zaščita sta bili sicer med največjimi moralnimi obvezami narodnoosvobodilnega gibanja že med vojno. Na osvobojenih ozemljih so začeli nastajati prvi invalidski domovi, nastajajoča nova oblast pa je še med vojno sprejela prve zakonske akte o zaščiti invalidov. Humanitarna plat narodnoosvobodilnega boja je bila visoko poudarjena še posebej v skrbi za ranjence.

Prva Republiška skupščina ZVVIS leta 1957 je bila neke vrste vmesna faza k združitvi treh družbenopolitičnih organizacij (Zveza borcev narodnoosvobodilne vojne, Zveza vojaških vojnih invalidov ter Združenje oficirjev in podoficirjev) leta 1961, ki so se na V. kongresu 28. junija v Beogradu združile v eno organizacijo: Zvezo združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije. S sklepom je bilo določeno, da **Zveza vojaških vojnih invalidov v občini nadaljuje z delom pod imenom »Združenje vojaških vojnih invalidov«**.

Dan je bil predlog, da do združitve pride na ravni pokrajin, republik in federacije, medtem ko bi v občinah ostale vse tri organizacije ločene. Po dejanski združitvi leta 1962 pa so bili vojaški invalidi Slovenije organizirani v posebnih sekcijah in komisijah, ki so delovale v krajevnih združenjih in pri območnih združenjih borcev NOB.

Po koncu vojne jugoslovanski patriotizem v invalidih ni videl zgolj ljudi, ki jim je treba odplačati dolg za njihov prispevek v osvobodilni vojni, pač pa tudi potencial, ki lahko kljub invalidnosti pomaga zgraditi novo, socialistično družbo. Med drugim so invalidska združenja dobila v upravljanje številne trgovine, trafike, loterije, gostinska in obrtna podjetja ter tudi manjše tovarne in kmetijska posestva, na katerih so se zaposlovali invalidi. Po letu 1951 te gospodarske družbe preidejo v samoupravljanje delavskih svetov v delovnih organizacijah, ki so zaradi zaposlovanja invalidov dobile poseben status in razne olajšave. Zveza je ustanavljala tudi invalidska podjetja, konec leta 1947 jih je delovalo že 342.

Spremenjen odnos do invalidov v povojni jugoslovanski družbi so nakazali že medvojni odloki, kot je odlok o redni pomoči invalidom in družinam padlih borcev iz leta 1944, po vojni pa so bile s 35. členom ustave Federativne ljudske republike Jugoslavije njihove pravice celo ustavno zaščitene (*Država zagotavlja vojnim invalidom dostojno življenje in brezplačno usposabljanje za delo*). 25. maja 1946 je bil sprejet **zakon o vojnih invalidih**, ki je bil nato dopolnjen ali spremenjen še večkrat: leta 1950

»Leta 1962 se je Zveza vojaških invalidov Jugoslavije pridružila Zvezi borcev NOV Slovenije kot komisija za pravice VVI NOB. V tem obdobju sem bila nekaj let članica predsedstva Glavnega odbora Zveze borcev. O problemih invalidov in članov družin smo pogosto razpravljali na sejah in ugotavljali, da se problemi z oskrbo tehničnih pripomočkov, reševanje stanovanjskih problemov in zaposlovanja ne rešujejo dovolj hitro in se ne prilagajajo zdravstvenemu stanju vojnih invalidov. Ob dejstvu, da je pravice in dolžnosti vojnih invalidov urejal poseben zakon, smo si vojni invalidi želeli svojo organizacijo.« pripoveduje Dragica Rome, vojaška vojna invalidka NOB iz leta 1943, ki je bila pred 20 leti članica iniciativnega odbora za ustanovitev ZDVIS in delegatka skupščine, ki je sprejela sklep o ustanovitvi zveze.

dvakrat, leta 1952, ko je bil uzakonjen invalidski dodatek, leta 1957, 1958, 1959 prav tako dvakrat ter pozneje še nekajkrat. Pravice so obsegale splošne invalidske pravice, zdravstveno zaščito, rehabilitacijo, zaposlitev in posebno zaščito v delovnem razmerju, posebne pravice pri invalidskem in pokojninskem zavarovanju, pomoč pri opremlitvi novorojenega otroka, brezplačno vožnjo in druge ugodnosti ter nadomestilo in pomoč v primeru smrti. Poleg osebnih in družinskih invalidnin so pravice obsegale še dodatek za nego in pomoč druge osebe, invalidski dodatek, dodatek za otroke, poseben dodatek za šolanje otrok padlih borcev in poseben dodatek upravičencem, ki stalno živijo v tujini. Vsi ti dodatki so bili mesečni. Vojni invalidi so bili razvrščeni v deset skupin. Kljub

stalnemu dopolnjevanju zakonodaje, pa so bili vojaški mirnodobni invalidi popolnoma izenačeni z vojaškimi vojnimi invalidi šele leta 1959 z **Zakonom o mirnodobnih invalidih**. Civilni invalidi vojn so dobili svoj prvi zakon o civilnih invalidih vojne leta 1978 in tudi ta je bil nekajkrat popravljen, zadnjič leta 1990. Z zakonom so imeli manjše pravice kot vojaški invalidi. Od 1. januarja 1993 so bile z novim **Zakonom o civilnih invalidih vojn**, sprejetim v Skupščini Republike Slovenije 18. novembra 1992, tudi njihove pravice izenačene s pravicami vojaških invalidov.

Do sprejetja novega slovenskega zakona o vojnih invalidih sta veljala stara zakona Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ), to sta **Zakon o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev**, sprejet leta 1981 in zadnjič spremenjen 1990, ter slovenski zakon, **Zakon o vojaških invalidih**, sprejet 1978. leta in zadnjič spremenjen leta 1988.

Predlog **Zakona o vojnih invalidih** so vojni invalidi dočakali brez lastne organizacije in legitimnega predstavnika v državnih organih. Šele z ustanovitvijo **Zveze društev vojnih invalidov Slovenije**, 19. decembra 1994, so vojni invalidi lahko enakopravno sodelovali v postopku sprejemanja zakona o vojnih invalidih. Ustanovna skupščina zveze je kot ključno opredelila takojšnje posredovanje pri pristojnih organih v zvezi z nastajajočo zakonodajo.

Vlada Republike Slovenije je 9. 2. 1994 prvič

obravnavala predlog Zakona o vojnih invalidih. Prvi predlog zakona o vojnih invalidih je bil objavljen v Poročevalcu Državnega zbora številka 10, 8. 3. 1994. Ko je bil predlog zakona o vojnih invalidih v prvi obravnavi (leta 1994), še ni bilo organizacije, ki bi zastopala interese vojnih invalidov. Predstavniki ZZB NOB Slovenije to niso mogli biti, zato je bilo treba ustanoviti samostojno organizacijo vojaških invalidov. Ko je bil predlog zakona o vojnih invalidih v drugi (24. 1. 1995) in tretji obravnavi (20.7. 1995), je bila Zveza društev vojaških vojnih invalidov Slovenije, ki je zastopala interese vojaških invalidov, že ustanovljena. Zakon o vojnih invalidih je bil v državnem zboru sprejet 17. oktobra 1995, v Uradnem listu št. 63 je bil objavljen 6. novembra 1995 in veljati pa je začel 1. januarja 1996.

Andreja Markovič
Vladimir Pegan

Viri:

Vojni invalidi: pravna zaščita in organiziranost vojnih invalidov na Slovenskem / Peter Pavel Klasinc ... [et al.]; [uredil Božo Repe]. – Ljubljana: Zveza društev vojnih invalidov Slovenije, 2005

Zbornik Zveze društev vojnih invalidov Slovenije 1994-2004 / odbor za pripravo zbornika: Ivan Pivk ... (et al.). Ljubljana: ZDVIS, 2004

Zbornik Zveza društev vojnih invalidov Slovenije: 15 let / (glavna urednica zbornika Aleksandra K. Kovač). – Ljubljana: ZDVIS, 2009.

ZAŠČITA IN STATUSNE PRAVICE VOJNIH INVALIDOV V SLOVENIJI IN V NEKATERIH EVROPSKIH DRŽAVAH

Z osamosvojitvijo se je Slovenija obvezala, da bo v obsegu in pod pogoji, ki so jih do uveljavitve Zakona o vojnih invalidih določali predpisi SFRJ, borcem, vojaškim invalidom in njihovim družinskim članom ter drugim zagotavljala varstvo. Po določbi *Ustavnega zakona za izvedbo temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije* se je začasno smiselno uporabljal jugoslovanski *Zakon o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev*, ki je bil tudi podlaga za sprejem slovenskega zakona o vojnih invalidih.

Primerjava pravic vojnih invalidov v Sloveniji in nekaterih evropskih državah, kot so Avstrija, Hrvaška, Nemčija, Madžarska in Francija, izhaja iz razumevanja, da je (bil) vojni invalid poškodovan zaradi nehotene izpostavljenosti vojnim ali vojaškim situacijam in silam razmer iz vzgiba domoljubja in da država nosi odgovornost za poškodbe ljudi v zvezi z vojnimi oziroma vojaškimi dogodki. To so tudi razlogi, da je v sodobnih državah varstvo invalidov vojn najstarejše varstvo pred ostalimi oblikami varstva prebivalcev.

Osnova pravica vojnih invalidov je invalidnina (Slovenija, Hrvaška) ali renta oziroma pokojnina (Avstrija, Nemčija, Madžarska, Francija). Avstrija, Nemčija in Francija vežejo pravico do rente oziroma »odškodnine za izgubljeno zdravje zaradi vojnega ali vojaškega dogodka« na pokojninski sistem. Te pokojnine so v zakonu opredeljene kot odškodnine.

Primerjava je pokazala, da je sistem sorazmernega obračunavanja invalidnin glede na odstotek zmanjšane delovne sposobnosti najboljši v Avstriji (10-odstotna razlika med zmanjšano delovno sposobnostjo in odmernim odstotkom), sledi ji Nemčija. Slovenija in Hrvaška uporabljata enak sistem (od 20-odstotne invalidnosti naprej), prav tako Avstrija in Nemčija (od 30 odstotkov naprej), medtem ko Francija razvršča vojne invalide v 19 stopenj (od 10-odstotne invalidnosti naprej), Madžarska pa le v pet stopenj (od 25-odstotne invalidnosti naprej). V primerjavi s slovenskim in hrvaškim zakonom so v avstrijskem in nemškem višji odmerni odstotki. Na primer: vojni invalid z 80-odstotno invalidnostjo lahko v Sloveniji prejme invalidnino, ki znaša 41 odstotkov

osnove, v Avstriji 70 odstotkov in v Nemčiji 74 odstotkov.

Posebnost, ki je v naši zakonodaji ni, je starostno povišanje rente v Avstriji in Nemčiji, predvsem za najtežje vojne invalide. V Avstriji se osnovna renta poveča vojnemu invalidu po 55. (za ženske) oziroma 60. (za moške) letu starosti. Težjim vojnim invalidom z najmanj 50-odstotno invalidnostjo se dodatek viša sorazmerno s starostjo in stopnjo invalidnosti. Iz tega sledi, da imajo starejši težji invalidi višji dodatek kot mlajši lažji invalidi. Nemčija zagotavlja povišanje osnovne rente (pokojnine) najtežjim invalidom starejšim od 65 let.

Uveljavljanje pravic po Zakonu o vojnih invalidih v Sloveniji v povezavi s starostjo je mogoča le pri invalidskem dodatku. Pravico do invalidskega dodatka ima invalid od I. do V. skupine ne glede na starost in zmožnost za delo, lažji vojni invalid (VI. do X. skupine) pa je upravičen do invalidskega dodatka, ko dopolni 55 let. Dodatek za vse skupine vojnih invalidov je vezan na njegovo premoženjsko stanje.

Dodatek za pomoč in postrežbo kot obliko pomoči zaradi invalidnosti, ki ni vezana na višino dohodka invalida, poleg Slovenije težjim vojnim invalidom zagotavljajo tudi Hrvaška, Avstrija, Nemčija in Madžarska. Višina dodatka se odmeri glede na skupino invalidnosti v odstotkih od odmerne osnove. V primerjavi z Avstrijo, ki težjim vojnim invalidom upravičencem do dodatka I. stopnje omogoča za tretji-

no ali dobrih 33 odstotkov povečan dodatek, se slovenski dodatek za pomoč in postrežbo za najtežje vojne invalide lahko poveča do 25 odstotkov. Tako Avstrija kot Nemčija dodatek za pomoč in postrežbo omogočata širšemu krogu upravičencev in poznata več skupin dodatka.

Zdravljenje v zdraviliščih kot posebno pravico vojnim invalidom zagotavljajo Hrvaška, Avstrija in Nemčija. Medtem ko so vojni invalidi v Nemčiji do te pravice upravičeni 14 dni oziroma največ tri tedne na dve leti, jim Avstrija pravico zagotavlja do maksimalno osem tednov letno. Avstrija in Nemčija to pravico zagotavljata vsem vojnim invalidom, na Hrvaškem pa jo lahko koristijo le vojni invalidi od I. do IV. skupine invalidnosti (najtežji invalidi). Madžarska vojnim invalidom zagotavlja pravico do brezplačnega zdraviliškega zdravljenja v okviru zdravstvene oskrbe.

Pravica do zdraviliškega zdravljenja se je v Sloveniji vseskozi zmanjševala. Po jugoslovanskem zakonu oziroma pravilniku (1986) je trajala 21 dni do največ 30 dni. Sprememba pravilnika leta 1990 je dneve zdravljenja znižala na 15. Zakon o vojnih invalidih iz leta 1995 je predvideval največ 14-dnevno zdravljenje na dve leti. Leta 2012 je bila pravica ukinjena. S tem se ni sledilo povečanju možnosti za zdraviliško zdravljenje, ki je eden od ukrepov Akcijskega programa za invalide za obdobje 2007-2013 za dosego cilja »invalidom zagotoviti učinkovito skrb za njihovo zdravje«.

Pomemben korak v smeri izenačevanja možnosti invalidov so dodatki (naj)težjim vojnim invalidom izključno na podlagi invalidnosti. Razlog vpeljave teh oblik pomoči je težja invalidnost in materialna prikrajšanost (odsotnost dohodkov). Primerljive pomoči slovenskemu dodatku za posebno invalidnost (priznana na podlagi amputacije okončin ali hude okvare njihove funkcije ali pa popolne izgube vida na obeh očesih kot neposredne posledice dobljene bolezni ali poškodbe) so na Hrvaškem ortopedski dodatek, v Avstriji in Nemčiji dodatek za najtežje invalide. Odmerni odstotki za dodelitev dodatka za težje invalide so v Avstriji in Nemčiji bistveno večji in znašajo od 30 do 80 odstotkov oziroma od 11,4 do 71 odstotkov osnovne rente, medtem ko je v Sloveniji najvišji dodatek za posebno invalidnost (dodatek s povišanjem) 35 odstotkov odmerne osnove.

Posebne dodatke za težje vojne invalide k pokojnini glede na vrsto invalidnosti imajo v Avstriji (dodatek za slepe, dodatek za vodenje slepih) in Franciji (poseben dodatek za slepe). Medtem ko v Sloveniji in Nemčiji slepi vojni invalidi prejemajo dodatek za pomoč in postrežbo, v Avstriji slepi izbirajo med tem dodatkom ali dodatkom za slepe, v Franciji pa so vojni invalidi poleg dodatka za slepe upravičeni tudi do vseh drugi dodatkov iz naslova težke invalidnosti (kumulacija prejemkov). Madžarska vojnim invalidom zagotavlja dodatek za slepe, vendar po predpisih, ki veljajo za vse invalide.

Pravice vojnih invalidov, ki jih v primerjavi z drugimi evropskimi državami slovenski zakon o vojnih invalidih ne zagotavlja, so dodatek k stroškom dietne prehrane (Avstrija), dodatek k stroškom za pridobitev vozniškega dovoljenja (Avstrija), povprečnina za nakup oblek in perila oziroma pavšalni znesek za izjemno porabo obleke in perila (Avstrija, Nemčija), dodatek za prenavo stanovanja (Avstrija), pomoč pri vodenju gospodinjstva (Nemčija), starostna pomoč (Nemčija), stanovanjska pomoč (Nemčija), dopolnilna pomoč za življenjske stroške (Nemčija), pomoč v posebnih življenjskih situacijah, brezplačna uporaba vseh vrst mestnih in medmestnih potniških linij (Madžarska), brezplačen najem stojnic na sejmi in tržnicah (Madžarska), pravica do prednosti obravnave na upravnih enotah in javnih službah (Francija), pravica do brezplačnih učbenikov (Hrvaška), prednost pri zaposlovanju (Hrvaška), prednost pri namestitvi v domove (Hrvaška), ugodnosti pri najemu posojil (Francija), različne vrste dodatkov za (naj)težje vojne invalide, ki se seštevajo (Francija).

Ureditev pravic vojnih invalidov v omenjenih državah je odraz družbenega stanja oziroma blaginje države kot tudi tradicije posamezne države glede urejanja varstva vojnih invalidov.

Andreja Markovič

ZDVIS - ČLANICA SVETOVNE FEDERACIJE VETERANOV

Zveza društev vojnih invalidov Slovenije je 11. novembra 1997 postala polnopravna članica Svetovne federacije veteranov (SFV oziroma WFV – World Veterans Federation). V federacijo je bila sprejeta na 22. zasedanju Generalne skupščine SFV v Seulu v Južni Koreji, ki je zasedala od 8. do 16. novembra 1997. Za sprejetje je potrebna podpora organizacij, ki so že članice SFV. ZDVIS sta podprli Zveza

združenj borcev za vrednote NOB Slovenije in Zveza veteranov vojne za Slovenijo.

Zveza je skupaj z drugimi članicami SFV iz Slovenije (poleg že omenjenih je članica SFV tudi Zveza policijskih veteranskih društev Sever) aktivna pri delu svetovne federacije. V čim večji meri se udeležuje skupščin, konferenc ter zasedanj Stalnega evropskega komiteja. Če so zasedanja v bližini, se jih udeležijo vsi predstavniki SFV iz Slovenije. Zasedanj, ki so geografsko bolj oddaljena pa se zaradi ekonomičnosti udeleži en ali dva predstavnika iz Slovenije, ki zastopata vse štiri organizacije iz Slovenije.

Zadnje, 23. zasedanje Stalnega komiteja za evropske zadeve je bilo med 16. in 18. junijem 2014 v Cetingu v Črni Gori. Udeležila se ga je tričlanska delegacija slovenskih članic, in sicer Marjan Grabnar, podpredsednik SFV kot vodja delegacije, Anton Pozvek, generalni sekretar Združenja Sever in Janez Podržaj, predsednik ZDVIS. Na zasedanju je sodelovalo 22 članic z 80 delegati. Predstavniki slovenskih članic so za zasedenje pripravili poročilo o položaju vojnih invalidov in žrtev vojnega nasilja s poudarkom na spremembi zakonodaje na tem področju v letu 2012 ter

ZDVIS na zasedanju Stalnega evropskega komiteja SFV v Cetingu, v Črni Gori, junija 2014. Na fotografiji so: Anton Pozvek, Združenje Sever, Hamid Ibrahim, predsednik SFV, Janez Podržaj, ZDVIS in Marjan Grabnar, ZVVS.

o tem, kako ta vpliva na njihov socialno ekonomski status.

Pomemben pečat so slovenske članice federacije pustile tudi na 27. zasedanju Generalne skupščine SFV, ki je potekala med 18. in 22. novembrom 2012 v Jordaniji. Članice SFV so že na zasedanju Stalnega komiteja za evropske zadeve leta 2011 v Ukrajini opozarjale na neprimernost krčenja zdravstvene in socialne skrbi za veterane in njihove svojce ter žrtve vojn zaradi posledic svetovne krize. V zvezi s tem so slovenske članice predlagale resolucijo, s katero Svetovna federacija veteranov v trenutnih razmerah poziva k ohranjanju zdravstvene in socialne oskrbe, če se ta že ne more izboljšati. Resolucija je bila soglasno sprejeta.

Svetovna federacija veteranov je mednarodna, neprofitna, nepolitična, nevladna organizacija. Združuje veterane ne glede na raso, etnično, versko, spolno in nacionalno identiteto. Združuje 181 veteranskih organizacij iz 96 držav, ki predstavljajo med 25 in 30 milijonov veteranov po vsem svetu. SFV je bil ustanovljen leta 1950 v Parizu. Ustanovne članice so bile veteranske organizacije iz 8 držav, in sicer Belgije, Francije, Italije, Luksemburga, Nizozemske, Turčije, ZDA in Jugoslavije. Njeno prvotno ime je bilo »International Federation of War Veterans« (Mednarodna federacija vojnih veteranov). SFV od leta 1951 ohranja posvetovalni status pri Združenih narodih, ki so ji leta 1978 podelili

Delovno srečanje nekdanjih predstavnikov ZDVIS in Združenja vojaških in mirnodobnih vojnih invalidov Srbije (URMVIS), junija 2006 v Beogradu. Na fotografiji so takratni funkcionarji obeh organizacij: od leve proti desni: Boris Fras (ZDVIS), Miloš Bundalo (URMVIS), Franc Beltram (ZDVIS), Ivan Pivk (predsednik ZDVIS), in dr. Aleksandar Mikulić (predsednik URMVIS).

naziv »Peace Messenger« (Nosilec miru).

Zveza društev vojnih invalidov Slovenije torej aktivno deluje in sodeluje na mednarodnem področju. Ima tesne sike z vojaškimi vojnimi invalidi v zamejstvu; v Furlaniji – Julijski krajini in na avstrijskem Koroškem. Zveza je v času svojega mednarodnega sodelovanja sodelovala z združenji vojaških vojnih invalidov Italije, Avstrije, Madžarske, Hrvaške, Srbije in Črne gore. Zveza si tudi prizadeva za sodelovanje z vsemi združenji vojaških vojnih invalidov v državah, nastalih na ozemlju nekdanje Jugoslavije.

Janez Podržaj

FINANCIRANJE ZVEZE DRUŠTEV VOJNIH INVALIDOV SLOVENIJE

Zveza društev vojnih invalidov Slovenije se sofinancira iz dveh glavnih javnih virov: iz sredstev Fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji (FIHO) in državnega proračuna. Zveza pa se financira tudi iz lastnih sredstev.

Prvo zagonsko financiranje ZDVIS iz sredstev Loterije Slovenije se je začelo v obdobju 1995 in 1996. Prvi posebni socialni programi, delovanje in naložbe za ZDVIS in društva vojnih invalidov pa so bila iz sredstev Loterije Slovenije sofinancirana leta 1997. Loterija Slovenije se je leta 1998 lastniško preoblikovala. Ustanovljena je bila Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji. FIHO je dejavnost ZDVIS prvič sofinanciral leta 1999. Od tega leta naprej je sofinanciranje iz sredstev FIHO redno in stabilno. Iz državnega proračuna je zveza prva finančna sredstva pridobila leta 1997.

Glavni vir sredstev za izvajanje posebnih socialnih programov, delovanja in naložbe zveze so sredstva FIHO. FIHO sredstva pridobiva z Loterije Slovenije (v višini 88,4 odstotka), s Športne Loterije (v višini 6,7 odstotka) in od občasnih prirediteljev iger na srečo - igralni-

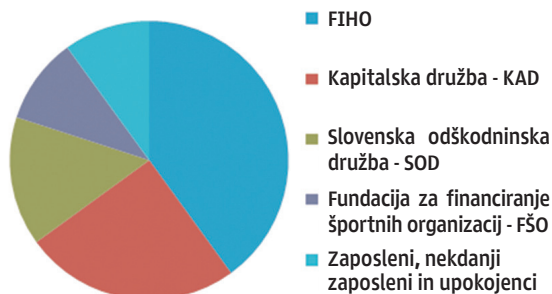
ce, igralni saloni in drugo (v višini 4,9 odstotka).

Lastniška struktura Fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji:

Delničarji Loterije Slovenije	Lastniška struktura (v odstotkih)	Število predstavnikov v nadzornem svetu
FIHO	40	2
Kapitalska družba - KAD	25	1
Slovenska oškodninska družba - SOD	15	1
Fundacija za financiranje športnih organizacij-FŠO	10	1
Zaposleni, nekdanji zaposleni in upokoјenci	10	4
Vlada Republike Slovenije	0	1

Lastniška struktura

ZGODOVINA LOTERIJE SLOVENIJE IN NAMEN SREDSTEV

Za začetek organiziranja iger na srečo v Sloveniji lahko štejemo leto 1919, ko je bila v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (leta 1929 se

preimenuje v Kraljevino Jugoslavijo) ustanovljena Državna razredna loterija (Državna klasna lutrija). Njena ekspozitura je bila v Ljubljani. V Srbiji pa je bila že leta 1890 ustanovljena Srbska državna razredna loterija (Srpska državna klasna lutrija).

Med drugo svetovno vojno je loterija prirejala igre na srečo le na ožjem območju Srbije. Leta 1945 pa je na področju takratne države Jugoslavije spet začela delovati Državna razredna loterija. Ta se je leta 1952 preimenovala v Jugoslovansko loterijo. Do leta 1972, ko je njeno poslovanje prevzel Loterijski zavod Slovenije, je prirejanje iger na srečo na območju Slovenije izvajala Direkcija Jugoslovanske loterije za Slovenijo. Nato je bil za prirejanje iger na srečo zadolžen prej omenjeni zavod. Zbrana sredstva

Ali si že kupil
srečko ?

Če kupiš srečko Drž. raz. loterije FLRJ, pomagaš sebi, invalidom in obnovi!

**DRŽAVNE
RAZREDNE
LOTERIJE**

FLRJ pri edini kolekturi za Slovenijo, katero vodijo *invalidi!*

Oglasi se takoj ali pa piši na naslov:

**DRŽAVNA RAZREDNA LOTERIJA FLRJ
KOLEKTURA ZA SLOVENIJO**

Združenje vojnih invalidov FLRJ - Federalni odbor za Slovenijo - Ljubljana, Tavčarjeva ulica 5 - Telefon 47-74

Viri: Slovenski poročevalec (št. 104, 5. 5. 1948, str. 10)

Invalidski vestnik, Glasilo vojnih invalidov Slovenije, Leto XXIII. številka 9, stran 4, Ljubljana, 20. 9. 1946

Državna razredna loterija

Ker je loterijski načrt prejšnjega 3. kola vzbudil s svojimi spremembami splošno odobravanje pri kupecih srečk, kar dokazuje prevzem vseh emitiranih srečk v prodajo, je Državna razredna loterija isti načrt pustila v veljavi tudi za nastopajoče 4. kolo.

Srečka I. razreda 4. kola se začne prodajati 10. septembra 1946 po edinem pooblaščenem prodajalcu srečk Združenju vojnih invalidov FLRJ. — To 4. kolo ima 75.000 celih srečk s 35.000 dobitki. Zrebanja bodo:

I. razred 10. oktobra 1946
II. razred 12. novembra 1946 in
III. razred 9., 11., 13., 16., 18., 23., 27. in 30. decembra 1946 ter 2., 4., 10., 13. in 15. januarja 1947.

Cena srečk za vsak razred je: cela srečka 200 dinarjev, polovična 100 dinarjev in četrtinska 50 dinarjev.

Skupna vrednost dobitkov v tem 4. kolu znaša
29.346.200 dinarjev.

Največji dobiček v naj srečnejšem primeru znaša
1.000.000 dinarjev.

V vseh treh razredih so štiri premije: 600.000 dinarjev, dve po 300.000 dinarjev in ena 200.000 dinarjev.

Poleg teh premij ima to kolo tudi tele dobitke: 1 po 100.000 din., 3 po 80.000 din., 5 po 60.000 din., 8 po 50.000 din., 10 po 40.000 din., 15 po 30.000 din., 22 po 25.000 din., 27 po 20.000 din., kakor tudi večje število dobitkov po 16.000 din., 15.000, 12.000, 10.000, 8000, 6000, 5000, 4000, 2000, 1000 in 600 din.

Srečke lahko kupite pri vseh državnih, okrožnih, okrajnih in krajevnih, a v večjih mestih tudi pri vseh rajonskih odborih Združenja vojnih invalidov in njihovih prodajalnih, kakor tudi pri poverjenikih za prodajo srečk v ustanovah in podjetjih. Dobitki se izplačujejo v gotovini in brez vsakršnih odbitkov ter ne zapadejo obdavi.

Natančnejša navodila z loterijskim načrtom in splošnimi pravili dobite brezplačno v vseh prodajalnih srečk.

Kupujte srečke Državne razredne loterije, ker s tem pomagате obnovi države, vojnim invalidom, pa tudi sebi!

Oglasa za prodajo srečk.

so bila namenjena za socialno – humanitarne, kulturno – prosvetne in tehnične dejavnosti ter šport v Sloveniji. Leta 1981 se je Loterijski zavod Slovenije preimenoval v Loterijo Slovenije, kar pomeni začetek njene samostojne poti. Sredstva so bila namenjena invalidskim in humanitarnim dejavnostim. Leta 1998 se je Loterija Slovenije preoblikovala v delniško družbo.

Leta 1945 je Zveza vojaških vojnih invalidov Slovenije, ki je bila ustanovljena 30. septembra 1945, prevzela prodajo srečk Državne razredne loterije. Sredstva, ki so jih prejeli od prodanih srečk in podjetij, ki so jih upravljali, so bila namenjena programom in delovanju zveze. S programi so pomagali vojaškim vojnim invalidom, vdovam in otrokom po padlih in umrlih vojaških vojnih invalidih.

Od leta 1949 do leta 1951 so invalidska podjetja in tudi Državna razredna loterija sledila splošni decentralizaciji v družbi. S prehodom na samoupravljanje so podjetja postala družbena lastnina.

Vladimir Pegan

Viri:

Spletna stran FIHO: <http://www.fiho.si/>

Spletna stran Loterije Slovenije: http://www.loterija.si/LOTERIJA,,o_podjetju,loterija_slovenije_v_casu.htm

Arhiv ZDVIS

Vojni invalidi: pravna zaščita in organiziranost vojnih invalidov na Slovenskem / Peter Pavel Klasinc ... [et al.]; [uredil Božo Repe]. – Ljubljana : Zveza društev vojnih invalidov Slovenije, 2005

Izvajanje posebnih socialnih in drugih programov Zveze društev vojnih invalidov Slovenije sofinancirata Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji in Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

FIHO

Stegne 21c

1000 Ljubljana

Tel.: **+386(01) 500 77 00**

Fax: **+386(01) 500 77 10**

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO,
SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE MOŽNOSTI**

CELOSTNA GRAFIČNA PODOBA ZDVIS

Tako kot se je razvijala organiziranost vojnih invalidov na območju Slovenije, so se z leti spreminjali tudi simboli, ki so jih društva in organizacije uporabljali pri označevanju svoje podobe.

SIMBOLI ORGANIZACIJE VOJNIH INVALIDOV

Leta 1945 ustanovljena **Zveza vojaških vojnih invalidov Slovenije** je kot svoj znak uporabljala napis s kraticami in simbol dveh prekrizanih mečev nad katerima je bila peterokraka zvezda, obdanih s stiliziranimi listi.

Ob ustanovitvi **Zveze društev vojaških invalidov Slovenije** je zveza uporabljala žig z napisom Zveza društev vojaških invalidov Slovenije.

Po spremembi imena v **Zvezo vojnih invalidov Slovenije**, kar se je zgodilo na 2. skupščini, 15. decembra 1995, so se spremenili tudi simboli.

Uporabljati se je začel žig z napisom Zveza društev vojnih invalidov vojne Slovenije.

PRENOVA PODOBE ZVEZE DRUŠTEV VOJNIH INVALIDOV SLOVENIJE

Na 3. skupščini Zveze društev vojnih invalidov Slovenije, 17. aprila 1997 je bil sprejet sklep o spremembi statuta, v katerem so uredili tudi likovni znak društva in podobo prapora. Zapisali so, da je »likovni znak društev torzo, prapor zveze pa je nacionalna trobojnica z znakom zveze in polnim imenom zveze.«

S spremembo statuta se je torej uradni znak/simbol zveze in društev spremenil. Od maja 1997 so tako zveza in društva kot svoj znak, simbol in žig uporabljali podobo torza. Podoba je delo akademskega slikarja in ilustratorja Vladimirja Lakoviča.

Vladimir Lakovič (Doberdob, 10. 1. 1921 – Ljubljana, 21. 3. 1997) sodi v prvo generacijo slikarjev, ki so se izšolali na novoustanovljeni likovni akademiji v Ljubljani. Med vojno je bil v partizanih, doživel pa je tudi grozote koncentracijskih taborišč Dachau in Flossenbürga, ki so močno zaznamovale njegov slikarski opus. Prav zato je njegovo delo predvsem realistično in vključuje podoživeto motiviko koncentracijskih taborišč. Ukvarjal se je s slikarstvom (olje, stensko slikanje), risbo, ilustracijo in knjižno opremo.

Podoba torza simbolizira invalida, iz nje pa ni razvidno, da bi šlo za upodobitev vojaškega invalida. Torzo je bil v črni barvi, po mnenju mnogih pa je deloval preveč temno in ni simboliziral boja za svobodo, h kateremu so veliko prispevali vojaški invalidi.

NOVA CELOSTNA GRAFIČNA PODOBA ZVEZE DRUŠTEV VOJNIH INVALIDOV SLOVENIJE

Zveza se je ob 15. obletnici delovanja odločila, da bo predstavila nov znak in novo celostno grafično podobo. Dejavnosti na tem področju so se začele že leta 2005, za oblikovalca pa je ZDVIS izbral Valta Jurečiča iz družbe Heraldika d. o. o. Valt Jurečič je priznan heraldik in veksilolog (strokovnjak za grbe in zastave), ki je izdelal mnogo simbolov, med njimi simbole za slovensko vojsko, slovenske občine in druga civilna združenja.

Nov znak je bil izdelan leta 2006. Izvršni odbor zveze je na 18. seji, ki je bila 14. decembra 2006, sprejel sklep o celostni grafični podobi ZDVIS in društev vojnih invalidov, znaku in praporu. Nov znak in prapor sta bila opisna tudi v spremembi statuta, ki ga je skupščina zveze sprejela na 13. seji, 28. marca 2007.

Emblem ZDVIS sestavljajo trije temeljni liki:

1. V prvem planu stoji trikotni modri (zgodnje-gotskemu podobni) ščit s stilizirano upodobljenim nageljnovim cvetom na plošči. Ta ima pet lističev staknjenih v skupno središče, ki pa je nekoliko zamaknjeno od geometrijskega središča ščita, in sicer v levo navzgor. Notranji konci lističev so ošiljeni, zunanji pa pahljačasto razširjeni v tri zobce. Peti listič, ki je obrnjen v desno navzdol, je malce iztrgan iz siceršnjega središča cveta.
2. V istem prvem planu obkroža ščit rdeč kolobar tako, da se njegova notranja krožnica dotika vseh treh vogalov ščita. Tipografski napis v velikih črkah tipa ARIAL bold »Zveza društev vojnih invalidov Slovenije« je po kolobarju razporejen tako, da začenja

Slovesno razvitje prapora ZDVIS ob 15. obletnici ZDVIS, 30. maja 2009 v Novem mestu.

na levi strani spodaj, konča pa se na desni spodaj.

3. Drugi (zadnji) plan sestavljata v pravokotni Andrejev križ prekrižana (staro rimljanska) meča tako, da sta ročaja mečev na desni oziroma levi strani spodaj, njih konice pa molijo v desno oziroma levo stran navzgor. Glede na format lista sta meča postavljena torej diagonalno.

Nageljnov cvet simbolizira Slovenstvo, vzet pa je iz slovenske etnologije, kjer v slovenski narodni ornamentiki že stoletja predstavlja »slovenski nagelj«. Njegovih pet belih lističev simbolizira belo pet žarno zvezdo, kot svetovni simbol svobode. V celotno kompozicijo emblema vnaša nageljnov cvet belo barvo kot prvo iz vrstnega reda slovenskih narodnih barv.

Peti listič je iz cveta iztrgan, kar simbolizira invalidnost.

Ščit ima že iz davnine pomen obrambnega orožja. V emblemu vnaša modro barvo kot drugo iz slovenskega zaporedja barv.

Rdeči kolobar ima funkcijo emblemografske markantnosti, je nosilec emblemskega zapisa in hkrati nosilec tretje iz zaporedja slovenskih barv.

Prekrižani meči so mednarodno uveljavljen simbol vojaške oziroma nekdanje vojaške organizacije. V naš emblemu vnašata meča povednost o zdajšnji organizaciji nekdanjih vojakov, ki so se žrtvovali za svojo domovino.

Vladimir Pegan

ZVEZA DRUŠTEV VOJNIH INVALIDOV SLOVENIJE

20 let uspešnega dela,
20 let trdnih vezi,
zveza društev vojnih invalidov,
svojim članom ob strani stoji.

V tovarštvu je naša moč,
in zveza nam je tu v pomoč.
Težave lažje prebrodimo,
le če skupaj vsi držimo.

Zato pogumno na tej poti,
ne dovolimo, da nas kdor koli moti,
mi smo stare korenine,
branilci naše domovine.

Le kdo imel naj bi zasluge,
a smo borili se za druge?
Biti hočemo enakopravni,
doma in na evropski ravni.

Franc Režek,
vojaški mirnodobni invalid
DVI Dolenjske, Bele krajine in Posavja

